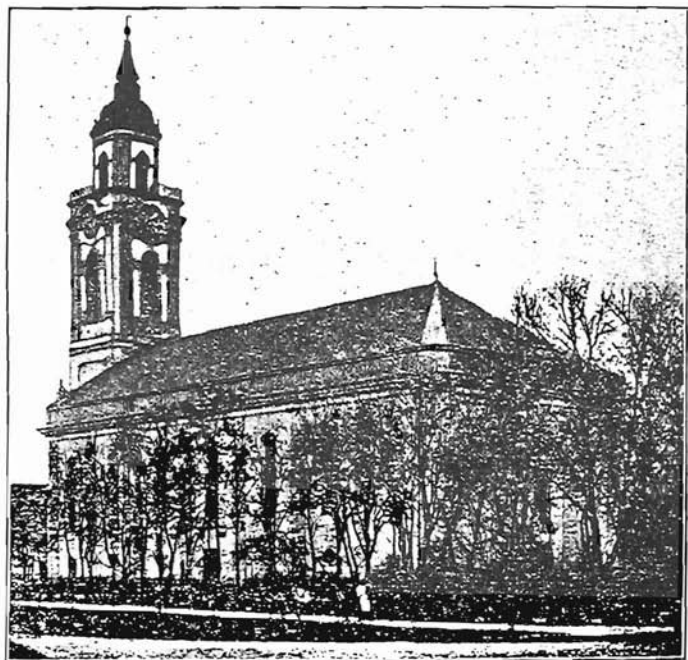

A GYOMAI REFORMÁTUS
EGYHÁZ TÖRTÉNETE

A
GYOMAI REFORMÁTUS
EGYHÁZ TÖRTÉNETE.

IRTA:
HARSÁNYI PÁL
REF. LELKÉSZ.

KIADJA A TEMPLOM 100 ÉVES ÉVFORDULÓJÁNAK EMLÉKÉRE:
A REFORMÁTUS PRESBYTÉRIUM.

NYOMATOTT TÖRÖK IGNÁC KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZETÉBEN
1914 MEZŐTÚRON 590

BÉKESSÉG AZ OLVASÓNAK!

A mindenható Istennek könyörületes kegyelméből nagy nap virradott fel a gyomai nemes református egyházra 1913. évi december hó 14-én. A zugó harangok hatalmas harmóniával emelték lelkeinket az Örökkévalónak királyi trónja felé, hogy előtte leborulván mondjuk a szép éneket: „Örvendezzetek az Úrnak földnek minden lakosai, szolgáljatok az Úrnak vigassággal, menjetez Ő eleibe örömmel. Menjetez be az Ő kapuin hálaadással, az Ő pitvariba dicséreffel, adjátok hálákat néki, áldjátok az Ő nevéf. Mert jó az Úr, mert mindörökké vagyon az Ő irgalmassága, nemzetségről, nemzetségre az Ő tökéletessége“ (Zsolt. 100. 1—5.) Ezen a napon ünnepeltük ugyanis száz éves évfordulóját annak, hogy anyáink annyi orca-verejtékező nagy munkával, oly sok mindenüket áldozó buzgósággal, törhetetlen evangéliumi hitüknek szent erejével felépítették e helyen a szeretet Istenének dicsőséges hajlékát, a kálvinizmusnak, így a magyarságnak és a szabadságnak egy ősi világító tornyát, melynek falai között egy évszázaddal ennekelőtte ők örömteljes könnyhullajtás közepette énekelték a szép dicséretet:

Im bėjöttünk nagy örömmel
Felséges Isten!
A te szentidnek gyülekezetibe
A te templomodba
Felséges Atya Isten!

Itt megállunk te előttd
Felséges Isten!
Igaz hitből áldozunk te előttd
Vallást teszünk rólad
Felséges Atya Isten! (Dics. 74. 1—2.)

Nékünk, a negyedik emberöltő gyermekeinek szemeiben is megrezdültenek a háládatos boldogságnak minden gyémántnál drágább könnycseppjei, mikor a békés-bánáti egyházmegye ihlettelkü esperesének Futó Zoltánnak, és ez egyházmegye tiszteletbeli ősz esperesének, az örök szeretet nemes munkájában oly hiven

fáradott Dobby Lajos királyi tanácsos lelkésznek vezetése mellett tizenegy református és a helybeli testvér evangélikus lelkipásztorral beléptünk a hatalmas boltozatok alá, holott már egybe gyülekezett a gyomai járás és Gyoma község vezetősége, az evangélikus egyház küldöttsége és a mi szent, buzgó népünk több ezernyi számban! Az ünnepség bensőség-teljes buzgósággal, maradandó s felemelő érzéseket kiváltó hatással töltött el mindannyiunkat. Csupán egyetlen bánatos érzés rezgett át a lelkünkön azért, mert nem tisztelhattuk magunk között egyházmegyénk oly önfeláldozó, hiv munkát végező s közzénk szeretettel vágyakozó és szeretettel várt gondnokát Ó-méltóságát Fekete Márton egyházmegyei gondnok urat, kit betegsége tartott vissza attól, hogy e lélekemelő ünnepségeken részt vegyen és örvendezzen a mi szent örömeinkben itt a mi falaink között s a mi Őt tisztelő- szerető szívünknek közelségében! A presbytérium az ünnepség kereteit a következőképpen állította egybe:

„Meghívó. A mindenható Istennek kegyelmes gondviselése immáron 100 esztendeje őrizte meg elődeink által sok buzgósággal és szeretettel megépített ősi református templomunkat, hogy annak megszentelt falai között nemzedékek után nemzedékek nevelkedjenek evangéliumi hitünk tündöklő világosságában, magyar hazánk szeretetének ragyogó fényében! E nagy évfordulón körünkbe érkeznek békésbánáti egyházmegyénk nagynevű vezetői: Nagytiszteletű Futó Zoltán esperes ur, Méltóságos Fekete Márton udv. tanácsos, egyházmegyei gondnok ur, Nagytiszteletű és Nagyságos Dobby Lajos tiszteletbeli esperes, királyi tanácsos ur, Nagytiszteletű Tóth József egyházmegyei főjegyző ur. Presbytériumunk e magasztos ünnepség napját 1913. évi december hó 14-ére állapította meg a következő sorrenddel: I. Rész. 1913 december 14-én délelőtt háromnegyedkilenckor Hálaadó istentisztelet fog tartatni templomunkban: 1. Közének. 2. Imádkozik: Dobby Béla lelkész. 3. „Áldások Istene“ Rossinitől. Énekli: a „Gyomai Dalárda“ Varga Kálmán vezetésével. 4. Ünnepi egyházi beszédet mond: Futó Zoltán esperes. 5. Esket: Dobby Lajos tiszteletbeli esperes. 6. Keresztel: Tóth József egyházmegyei főjegyző. 7. Hymnus: Erkel Ferencről. Énekli: a „Gyomai Dalárda“ Varga Kálmán vezetésével. 7. A gyülekezetet megáldja: Harsányi Pál lelkész. 9. Közének. II. Rész. 1913 december 14-én délután félhárom órakor a templomban nyilvános diszpresbyteri közgyűlés fog tartatni Méltóságos Fekete Márton és Nagytiszteletű Futó Zoltán esperes urak elnöklete alatt. 1. Isten dicsősége: Beethoventől.

Énekli: a „Gyomai Dalárda“ Varga Kálmán vezetésével. 2. A gyűlést megnyitja: Futó Zoltán esperes. 3. Ünnepi beszédet tart: Harsányi Pál lelkész. 4. A békésbányai egyházmegye nevében beszél: Fekete Márton egyházmegyei gondnok. 5. A presbiterium nevében beszél: Pikó Béla presbyter. 6. Szózat: Egressytől. Énekli: a „Gyomai Dalárda“ Varga Kálmán vezetésével. E magasztos ünnepekre mélyen tisztelt cimedet s igen tisztelt családját, valamint a nagyközönséget szeretettel hívja meg a Református Presbiterium.

A mi boldog örömlőket nevelni eljőttek hozzánk Futó Zoltán esperes, szentesi lelkész, Dombó Lajos tb. esperes kir. tanácsos, gyulai lelkész, Tóth József egyházmegyei főjegyző, körösladányi lelkész, Szabó János egyházmegyei tanácsbíró, köröstarcsai lelkész, Tereh Gyula egyházmegyei tanácsbíró, hódmezővásárhelyi lelkész, Paulinyi Károly mezőberényi, Koppányi Gyula csabai, Kocsis Jenő gyulavári-i, Szabó Béla mezőhegyesi ref. lelkészek s Feiler Ernő helybeli evangélikus lelkész, üdvözlő irataikkal pedig felkeresték egyházunkat Ömlőtsága Dr. Baltazár Dezső püspök ur, Ömlőtsága Fekete Márton udv. tanácsos egyházmegyei gondnok ur, Dr. Baksa Lajos konventi előadó ur, ömlőtsága id. Kéry Gyula ur békésvármegye főispánja, a gyomai református egyháznak egy félévszázadon keresztül volt, emlékében ma is áldott nagynevű lelkipásztorának fia Dávidházi János esperes ur, Kiss Ferenc egyházkerületi főjegyző, Szabolcska Mihály egyházmegyei tanácsbíró, temesvári lelkész, református lelkészi karunk ez országos hírű s méltó dicsekedése, Zöld József resicai lelkész, Harsányi Sándor túrkevei lelkész, Dr. Oláh Antal öcsödi ügyvéd egyházmegyei ügyész, s a mi fiaink közül Csapó Péter egyházmegyei tanácsbíró, öcsödi lelkész, Kéródi Ferenc szolnoki kir. tanfelügyelő, továbbá Frankl Miksa helybeli izr. tanító. A mindenható Isten áldja meg azokat is, kik közzénk elfáradtanak, azokat is, kik lélekben velünk együtt ünnepeltenek jóságukért s nagyrabecsült megtisztelő figyelmes voltukért!

Presbiteriumunk elhatározá, hogy é lélekemelő ünnepség alkalmából irattassék meg a gyomai ref. egyház története tanubizonyosságul a multa, hogy mely hivek voltak a mi atyáink, — s buzdításul a jövőre hogy mi se legyünk haszontalan és rest szolgák, hanem mindannyian apostolai lehessünk a szeretetnek, törhetetlen bajnokai evangélium szent hitünknek s mind halálíg hiverős támaszai a magyar hazának!

Vajha szolgálna e megemlékezés s az itt megírott ihletett beszédek mindenike buzditásul arra vonatkozólag, amit Péter apostol így fejez ki oly gyönyörűségesen: „Az Urhoz járulván — ki mint élő kő az emberektől jóllehet megvetetett, de az Isten előtt becsületes és drága — ti is mint élő kövek építtessetek fel, hogy legyetek lelki ház. Szent papság lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek a Jézus Krisztus által. Ti választott nemzetiség, királyi papság, szent nép vagytok és oly nép, melyet Isten sajátjának tart, hogy annak hatalmas dolgait hirdessétek aki titeket a szeretésből az ő csudálatos világosságára hívott!” (I. Pét. II. 4-5, 9.)

Harsányi Pál

ref. lelkész, a gyomai egyház elnöke.

A GYOMAI REFORMÁTUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE.

Gyoma nagyközség rövid története.

Békés vármegye e ma virágzó szép községnek eredetét az ismeretlenség köde takarja. Régi feljegyzésekből annyit bizonyosan meg lehet állapítani, hogy határterületén öt falu állott még Gyomán kívül t. i.: Ege, Pó, Nyárszeg, Félhalom és Varsány. Buda: Ésaiásnak Magyar Ország Historiája című művében említés tételik róla, mint a melyik község már 1214-ben meg volt. A XVI-ik században pedig a vármegye legnépesebb falvai közzé tartozott. 1682-ben török dúlásnak esett áldozatául, 1705-ben meg a rácok pusztították el úgy, hogy mintegy 12—14 esztendeig romokban hevert. Lakosai elszéledtenek, részben pedig az üldöztetéstől való állandó remegés közepette földalatti putrikban laktak. Egyházunknál található feljegyzések szerint 1717 november havában kezdték lakosai újra megülni. Határa ős időkől kezdve legnagyobb részben földesurak kezében volt úgy azonban, hogy a régi feljegyzések megemlítik, miszerint „3 nemes familia van benne: a Gálos I'só és Kruchió, nagy népességü hadak, melyek egymással szép edgyet értésbe' élnek.“ Legnagyobb földesura az 1729-ben báróvá, 1732-ben pedig Békés vármegye főispánjává lett Haruckern János György volt, kinek családjában 1775-ben a férfi ág kihalt s így 1806-ban kezdtek megosztozni a Békésvármegyei birtokon, melyek közül Gyoma gróf Stockhammern Ferdinándnak esett. Az ezernyolcszázas évek elején árendába adattak e birtokok, mint a feljegyzések említik „egy nagy tehetségü és igen betsületes“ férfiunak Wodiáner

Sámuelnek, ki „Bétsben lakik ugyan, de jobbágyai eránt kegyes Feleségestől edjütt“ Lakói szin magyarok voltak, 1830-ben jötenek ide Mezőberényből német nyelvű evangélikusok. Határa ma 22399 kat hold, lakóházainak száma 2614, összesen népessége pedig az 1910 évi népszámlálás adatai szerint 11699, ebből református 8625, ág. evangélikus 1004, római kath. 1722, izraelita 290, gör. kel. 19, gör. kath. 15, unitárius 3, egyéb 21.

A gyomai Református Szent Eklézsia története a mostani templom építéséig.

Hogy mikor ragyogta légyen be először a reformáció vilá-gossága az e helyen letelepedett nép lelkét, hogy mikor alakult légyen e földön az első református szent gyülekezet, — ezt nem lehet bizonyosan tudni. Valószínűleg már a reformáció első évszázadában, vágyis az ezeröt század vége felé elfogadták atyáink az emberi találmányoktól megtisztított ősi apostoli, evangéliumi hitet, mert így magyarázható meg azon körülmény, hogy az akkori nehéz közlekedési és ismeretségi viszonyok között már az ezer-hatszázad évek elején tartott szatmári zsinat által 1634-ben ide-rendeltetett lelkipásztornak Diószegi András. Az is valószínű, hogy a reformáció a maga nagy, tiszta és szent tudományával s boldogító hitével egyöntetűleg ihlette meg az itt élő nép lelkét, mert úgy olvassuk, hogy 1682-ben e község lakosai mind reformátusok voltak. Ennek bizonyosága különben ama körülmény is, hogy egészen a legujabb időkig községnek és városnak vezetősége ugyanazon emberekből állott s minden fontosabb okiratot a lelki-pásztor és kurátor mellett a község birája valamint jegyzője irt alá. Az írásos emlékek között a legrégebb a Hajdu János lelkész által vezetni kezdett három rendbeli anyakönyv. Az egyház anyagi életére vonatkozó okmányok nagy hiányossággal 1773-tól kezdődnek. Amaz előbb említett anyakönyv a következőképen kezdődik: „Ezen földnek az ellenség t. i. a török és tatár által lett elpusztítása miatt lakosai elszélyedvén ismét kezdték megülni ezen lakóhelyet ujj lakosok 1717 esztendőben Mindszent havának 8-ik napján, az idő-től fogva ebben az eklézsiaiban az Urnak Oltára körül szolgálta-nak ezek a lelkipásztorok Tati Miklós, Szőlősi István, Berhidai

János, Zágonyi Márton, Hajdu János kezdvén a hivatalt 1741 esztendőben 14 március. Szereztetett az eklézsiának közönséges kölcsségével Hajdu János prédikátorságában, Garai Márton biróságában Oláh János egyházi gazdaságában. Levéltárunk okmányai ama szoros egybeköttetés folytán, melyben a gyomai református anyaszentegyház Gyoma községével állott, nagy részében ott őriztettenek, de sajnos, különösen 1848-ik esztendőben április 8-ik napján falaink között pusztító nagy tűzvész, mikor is iskoláink, templomunk s a városháza a lángok martalékául esett, ezeket is elhamvasztotta. Dávidházy János volt kiváló, még haló poraiban is kegyelettel áldott lelkipásztora ez egyháznak azonban még az 1834-ik évben egybeszedegette a régmúlt időkből megtudható és egyházunkra nézve fontosabb dolgokat s az ő iratai rendkívül becses okmányául szolgálnak a régi idők történetének. Így tudjuk meg, hogy 1718—1721-ig a község bírása s egyszersmind Nótáriusa volt Jeges Mátyás, kinek idejében készült az első templom a viszsztatérés után nádból. Utánna a bíró 1723—1725-ig Kós Ferenc lett, a nótárius pedig Nagy Pál Ferenc, ki ezen hivatalát 20 esztendeig viselte. Kós Ferenc bíró idejében készült a második templom sövényből és sárból. 1734—1737-ig bíró volt Csat Nagy János s az ő idejében készitettek eleink új templomot még pedig vályogból. 1743—1745-ig bíró volt Tákó András, kinek idejében készitettek egy nagy harangot, míg 1760-ban Bódor János birósága alatt épült a negyedik templom fából. 1774-ben G. Szabó János uram birósága idején készült az ötödik templom égetetlen téglából. Míg 1790-ben oly szűk idő volt, hogy egy köből búzát 10 pengő forintokért adtanak, addig az 1791-ik év annyira megáldatott a kegyelmes Istentől, hogy „még a nyomáson is eleget lehetett kaszálni,“ — ekkor határozták el atyáink, miszerint a sok bajlakodás után diszesebb és állandóbb templomot s messzé kimagasló toronyt építenek, melynek fundamentumát ez évben le is tették. Ha szinte ez évben gazdag aratást engedett is látni őseinknek az Ur, nem az anyagi kincseknek sokaságával, hanem az élő hitnek szent erejével, az orcaverejtékező nehéz munkának szives odaáldozásával, a buzgóságnak meg nem lankadó kitartásával fogtak hozzá a nemes nagy munkához és hordták az építéshez szükséges követ, meszet a borsodi, a faanyagokat az erdélyi hegyek közzül hosszú 22 éven keresztül úgy, hogy a templom fundamentumát Debreczeni András biróságában 1807-ik esztendőben tették le, a már akkor magasra emelkedő torony mellé s 1813 augusztus hó 8-án léphették át

annak küszöbeit, hogy elmondják falai között a templom avató szent imádságot úgy a mint Salamon cselekedte a jeruzsálemi templomnál szólván: „Israelnek Ura Istene! Nincsen hozzád hasonlatos Isten sem az égben ott fent, sem a földön itt alant, ki megtartod a szövetséget és az irgalmasságot a te szolgálóidnak, kik előtted tiszta szívvel járnak.“ (Lásd 1. Kir. 8. 23.)

A templom építés története.

Mikor évszázados, ősi hatalmas kálvinista templomunkra reá-nézünk, minden igazság szerint eszünkbe juthat nekünk mindaz, a mit a Királyok első könyvében a 5, 6, 7, és 8-ik részekben olvashatunk. „Külde Salamon Hiramhoz ezt izenvén néki: Te tudod, hogy Dávid az én atyám nem építhete házat az ő urának Istenének nevének a hadak miatt, melyekkel ötet körülvették vala, mignem az Úr az ő lábainak talpa alá vetette azokat. Mostan pedig az én Úram Istenem nyugalma adott én nékem mindenfelől ugyannaira, hogy semmi ellenségem és senkitől semmi bántódásom nincsen. Annakokáért imé azt gondolom magamban, hogy én építsek házat az én Úram Istenem nevének (1. Kir. 5. 2—5.)“ Ilyen Salamonjai voltanak e szent ekklézsiának a küzdelmes idők után Tiszteletes s tudós Marjalaki Dániel és Kolláth Mihály lekipásztorok, Nagy Sándor községi Nótárius, Erdei György, Szántai Péter kurátorok, Szilágyi Mihály, Biró János, Molnár Mihály, Szendrei János, Csapó Mihály, Debreczeni András, Biró P. Péter és Cseri János, bíró uraimék személyében, s olyan minden munkáját, minden fáradtságát szivesen és önként odaáldozó, buzgóságban emléküket örökké kegyelettel őrizett volt a szent nép sok ezere, kik hosszu 22 esztendőkön által lankadatlan odaadással fáradoztanak, hogy e helyen az apostoli tiszta hitnek s a magyarságnak messze világító évszázadokra álló hatalmas világító tornya megépíttessék.

Fájdalom, a templom építésre vonatkozó okmányaink is nagyon hiányosok. A torony fundamentumát 1791-ben tették le, de ennek építését, hogy miként vezették. kikkel végeztették, arról egyáltalán írott emlékünk nincsen. Azonban következtethetünk a templom építési meglevő szerződésekből arra, miszerint ennek anyagját is ők maguk szerezték be s hordták elő nagy messze idegenből kimondhatatlanul sok fáradtsággal. Egyedül két szerződés

vonatkozik meglévő okmányaink között a torony építés ügyére. az egyik az, a mely szerint 1805 jul. 8-án élesdi lakos Retezsár Pétertől 600 köből és 1805 máj. 23-án Moldován Lászlótól 300 köből meszet vásároltanak köblét 4 forintjával, vagyis összesen 3600 forintért. Templomunk fundamentuma igaz, hogy csak 1807-ben tétetett le, mindazáltal már az 1805-ik évtől kezdve készitgették a vállalkozókkal a különb különbféle szerződéseket, a legtöbbnél egyenesen kikötvén azt, miszerint az anyagot ők adják, vagy annak legalább is elfuvarozásáról a gyülekezet tagjai maguk gondoskodnak. S ha elgondoljuk, hogy mely messze idegenből; milyen óriási anyagot kellett itt egybegyűjteni s ha látjuk, hogy az építkezésben anyag hiány miatt soha fent nem akadtanak, legalább ennek semmi némü nyoma nincsen, — úgy igazán kalap levéve kell áldó imádság mellett említeni a bölcs vezetők mellett e szent ekklezsia népét, a mely hív volt a reá bizottakban és nem lankadott meg, hogy a reá bizott munkát Isten és magyarságunk dicsőségére elvégezze! Az 1805-ik évben kötnek szerződést a község és egyház vezetői Fischer Ágoston kecskeméti kőművessel úgy, hogy a már akkor fent álló torony negyedfél öllel feljebb építendő, s a templom 23 öl 2 sukk hosszúságban, 11 öl szélességben, 7 öl magasságban elkészitentő 13240 Rh. forintokért és 57 krajcárért adatván az egyház magtárából az építőknek minden évben még öt köből buza is. Mikor azonban ő vele a végleges leszámolás elkészítettett, akkor fizettek néki 13456 frt, 16 krajcárt a buzákon kívül. Ugyanekkor kötnek szerződést valami kecskeméti ácsmesterrel — kinek neve azonban ma már olvashatatlan — a templomtető munkájára, melyre vonatkozólag megegyeztenek — úgy, hogy zszindelyt s mindenemü anyagot az ekklezsia ad — 1070 frtokért. Ezen 1805-ik évben kötnek egyességet Császár András berényi lakossal téglára olyként, hogy vállalkozó tartozik a téglának ezrét 3 Rh. forintért és 15 krajcárért adni s minden 10000 darab után fizet nékik az egyház még 2 véka buzát, azon felül szerszámot, a téglá berakásához, a kemence tapasztásához kiegészítéséhez szükséges dolgokat mind az ekklezsia adja s így fizettetett ki 1805 dec. 29—1808 nov. 19-ig vállalkozónak 3972 fr. 30 kr. vagyis hozzávetőlegesen egy és egy negyed millió téglá ára. Hegedűs Péterrel szintén így kötöttett szerződés, ő néki meg 1805 febr. 6—1805 aug. 13-ig kifizettetett 577 fr. vagyis körülbelől kétszázezer téglá ára. De ez bizonyosan csak egy részlete volt az óriási téglá szükségletnek, hiszen magába a toronyba

rengeteg ily nemű anyag feldolgoztatott, a miről számadásaink nincsenek meg. Gömör megyéből Csetnekről Szontagsz Ádámtól vásárolnak 76 mázsa vasat 1806 febr. 21-én mázsánként 21 frtért vagyis 1541 forint árut. A mész és zszindely szállító a templom építésénél is Retezsár Péter élesdi lakos volt, kitől 1806 jul. 21-én 200 köből, 1808 jun. 22-én 400 köből, 1808 jul. 8-án 150 köből, 1809 jul. 5-én 200 köből meszet vásárolnak 4—4 Rh. forintokért vagyis összesen 3800 forintért. A zszindelyekre pedig ugy egyezkednek meg vele 1806 jul. 21-én, hogy tartozik adni 115000 darab Hunyadi zszindelyt 1807 május 16-ra ezrenként 6 forintért vagyis végösszegben 750 forintért. Az ilyenformán előkészített építkezés az 1807-ik évben hatalmas arányokban haladhatott előre, mert már az év végén t. i. nov. 12-én megkötik a szerződés egy kecskeméti mester emberrel, kinek az aláírása ma már szintén olvashatatlan, hogy ő tartozik a következő évben a tornyot bebádogozni cizenett bádoggal 5961 Rh. forintért. 1809 febr. 21-én pedig már egyik nagyváradi órással lépnek egyességre, hogy ő négy lappal felszerelt torony órát készítsen 1250 forintért. Mikor maguk igyekezetével és a nagyhatalmu Istennek megsegítő erejével eljutottak idáig, akkor a belső berendezést állították egybe. E végre 1811 febr. 3-án Czene István váradi asztalos mesterrel léptenek érintkezésbe, ki felvállalta a padok elkészítését ugy, hogy az ekklézsia tizet e munkáért 9000 Rh. forintot, továbbá 24 köből buzát s a legények ellátását a mellett, hogy mindennemű anyagot, deszkát az egyház szerez be és bocsát rendelkezésükre. Egy 1814 évi dec. 10-én kelt számadásból azután megtudjuk, hogy a székeknek való fát Erdélyből Zentelkéről vásárolták és hozták gróf Bánffy György uradalmából fizetvén érette 8375 forintot. A vegső munka volt a festés és aranyozás, a mivel aradi lakos Fenster Sámuelt bízták legyen meg 400 forintnyi költséggel, de mikor a munka leszámoltatott, bizony ezért is 450 forintot kellett fizetniök. A karbeli székeket és haranglábakat pedig Novák György ács mester készítette 1171 frt. 42 krajcárért. Csupán ezek az itt felsorolt összegek, melyeket ma is okmányokkal, szerződésekkel igazolni tudunk 51373 frt. 88 krajcárt tesznek ki, de hogy mennyi fontos és érdekes okmányt emésztett meg a rohanó nagy időnek minden pusztító ereje, az nyilván elgondolható, ha figyelembe vesszük a végleges leszámolást, mely szerint a torony és templom építés egy évszázaddal ennekötte készpénzkiadásban belekerült 118171 forintba és 44 krajcárba. Hátmég ha hozzávesszük ehez az

akkori hívek által természetben szolgáltatott hozzájárulás nagy mérvét, úgy bizonyára nem tévedünk, ha 150000 forintnál többre becsüljük templomunk előállításának költségeit. Csak az Urért és az Urnak élő, hitben és buzgóságban valami végtelen magas fokon álló nép voltanak bizony a mi atyáink a mi elődeink, kiknek valóban az életük sem volt vala drága, hogy elvégezzék a reájuk bízott szent és magasztos munkát. Az egész természetes, miszerint ez óriási összeget, akkor is szegénységben élő református népünk minden önfeláldozása mellett sem volt képes egyszerre fedezni s e végből 1808—1811 években összesen egyesektől és Mezőtúr városától 19000 forintnyi kölcsönt vettek fel, de ezeket is oly hamarsággal visszafizették légyen, legnagyobb részben egykét esztendő alatt, hogy e takarékoság és gondosság ismét önkénytelenül is az elismerés szavait kell, hogy kiváltsa különösen a mai kor embereiből. Csoda-é ha mikor nem is egy egész évszázad alatt a hatodik templom épül fel e helyen, csoda-é ha mikor ez évszázadokkal diadalmaskodó épületet 1813 évi augusztus hó 8-án annyi mérhetetlen munka és költség után magasztos rendeltetésnek átadhatják, falai között megerednek az örömnak, a boldogságnak könnyei s imádkozva mondják el a szép zsoltárt: Te benned biztunk eleitől fogva (Zsolt. XC.) S csoda-é ha egy évszázad multán mi a késő utódok is nagy és szent ünnepet ülni jöttünk össze ennek falai között, hogy áldó imádság mellett mondjuk el az ő neveiket s hogy esedeznénk a kegyelem örökévaló kuffejének, ha adna nekünk is kegyelmet és erőt hasonlókká lenni azokhoz, a kik a mi atyáink voltak!

A gyomai református szent eklézsia története 1813—1913.

Anyaszentegyházunk történetében a XVIII-ik évszázad méltán nevezhető a templom építések századának, a XIX-ik évszázad pedig a megerősödés, a felvirágozás századának. Oh ha baj, küzdelem nélkül nincsen a magános ember élete sem, — bizony annyival kevésbé vagyon a testületek élete! Ámde az isteni kegyelem mindig közel való volt emez őt féld, tisztelő néphez s adott nékie oly bölcs vezetőket, oly nemes szívű lelkipászorokat, a hitben, szeretetben s munkában oly önfeláldozásig hív sáfárokat

és adott a népbe olyan fenkölt gondolkodást, olyan evangéliumi fáradhatatlan és törhetetlen hitet, hogy ez évszázad alatt valami szédületes erővel haladtanak előre a nagy cél felé: miszerint e város és ebben a református anyaszentegyház hegyén épített világitó torony légyen Istennek és 48-as időkben különösen magyar hazánknak dicsőségére! Buzgó lelkipásztorai közül különösen kettő emelkedik ki, az egyik az évszázad első papja Dávidházy Sámuel, a másik pedig az évszázad utolsó papja Garzó Gyula, kiknek itteni szolgálatuk egy-egy nagy korszakot jelent történetünkben.

A hatalmas méretű és óriási áldozatokkal felépített templom végső elszámolása rendkívül sok nehézséget teremtett. E közben jött a pénz devalváció, a mi maga is rendkívül sok bonyodalmat idézett elő éppen az elszámolás körül, azonkívül a felentes hatóságok felül vizsgálásával járó akadályok úgy, hogy csak 1815-ben foganatosították a végleges leszámolás. Ekkor meg egy esztendő sem telt el, hogy 1816-ban óriási szél vihar dühöngött határunk felett, mely magános épületekben is nagy károkat okozott, ezek mellett pedig megrongálta az új templom tetejét úgy, hogy ez év március 5-én 25000 darab új zsindelet kellett vásárolni javításra 475 forintért s maga a reparáltatás 2000 forint kész kiadásba került. A templom építő nagy Kolláth Mihály lelkipásztor híre messze vidékre elment s így 1818-ban a hódmezővásárhelyi fényes egyház hívta őt meg első papjának, a mely állásra ő el is távozott. Sok gondot okozott ekkor a gyülekezetnek a lelkészi állásnak alkalmas egyénnel való betöltése, hogy a veszteség pótolható légyen, míg megtalálhatták a debreceni kollégium volt sénieurában, az akkor a göttingai külföldi egyetemen tanuló Dávidházy Sámuelben a további vezért, ki „nem kényszerítésből, de örömmel“ vezethesse az Urnak nyáját a kies mezőkön. Ő csaknem egy félévszázadon keresztül töltötte be nagy hűséggel és buzgósággal nemes hivatalát 1862. április 23-ig, vagyis 44 teljes éven át. Munkája különösképpen a szeretet munkája vala, talán így lehetne jellemezni legáltalában lelkipásztori működését, mert jóllehet hirdetik az ő emlékét és mindenekre hív gondviselését ama körülmények is, melyek szerint 1827-ben a toronyra diszes gombot tétet 2100 forintnyi költséggel, 1841-ben 12 mázsás harangot szereztetet be 2216 forintnyi értékben, mely mellé az ő buzgólkodása folytán készített nemes Kruchió István egy csaknem 6 mázsás harangot 1076 forintért, majd mikor 1848 április 8-án d. u. 1 órakor nagy

szélben óriási tűz támadott, mely elhamvasztotta az iskolát, a káplán lakást, a templomot, tornyot és városházát, — az ő bölcsességére várt ezeknek a lehetőséghez mérten való helyrehozása s az ő idejében készült végül 1854. és 1855. években egy 26 változatú diszes orgona 14000 forintokért, — mindazáltal én úgy látom végig olvasva az ő idejéből reánk maradt egyházi jegyzőkönyveket, hallva még itt élő öregektől felőle egyet-mást, kik ma is áldó szeretettel emlegetik nevét, hogy ő a szeretetben volt valami végtelenül nagy! Az isteni gondviselés rendelte őt ide, hogy e sokképpen megpróbált, annyi viszontagságon keresztül ment, oly mérhetetlen áldozatokat hozott egyház tagjaiban a belső építés soha eléggé nem értékelhető nagy munkáját végezze el s ez egyházat úgy adja át az utódoknak, mint a melyik a félévszázadot nem hiában töltötte el, hanem az alatt megizmosodott hitre, szeretetre s további munkára. Az ő itteni szolgálata idejére esik a szabadság harcnak küzdelme, ennek dicsősége és minden szenvedése s hogy mint fogta fel e téren is az ő hivatását, mint kálvinista lelkipásztor, mint a magyarságnak választott őrállója, mutatják jegyzetei, melyek szerint minden ilyen alkalmat felhasznált a gyülekezet hazafias nevelésére. 1848. március 26-án alkalmi beszédet tartott Luk. 8. 13. alapján, nem különben egy év múlva, majd 1849. tavaszán, mint ő megjegyzi „Magyarország függetlenségének Innepéjén. Templomban a rendes lelkipásztor tanítván Solt. 34. 4., 5. szerint. Estve az egész város kivilágittatva.“ Felírja, hogy 1848. július 12-én 175 katona ment innen a Maros mellé örködni a ráctság ellen, 3 hét múlva másik csapat, annakutánna pedig a toborzott önkéntesek. Anyakönyvei a legpéldásabb rendben vezették, összeszedette körültekintő gondossággal, főleg Gyomának, de vele együtt a gyomai református egyháznak történetét is, mely jegyzete fiának, Dávidházy János kabai esperes urnak szives adományaként ma már egyházunk levéltárának értékes és drága tulajdonát képezi. Az ő szolgálata idejéből származik az első adat arra nézve is, hogy Gyomán miként oszlottak meg lélekszám szerint a már ekkor különböző vallásfelekezetek. Ezt olvassuk t. i. az 1856-ik április 6-án tartott presbyteri ülés jegyzőkönyvében, hogy vagyon itt református 7728, ág. ev. 415 és róm. kath. 212. Temetése az egész város és egyházmegye nagy részvéte mellett 1862. április 26-án történt. Utánna az egy lelkészi és s. lelkészi állás helyett még ez év folyamán kimondotta a presbiterium, hogy a gyülekezet élére 2 rendes lelkészt kíván

állítani s így választotta meg az egyik lelkészi állásra Bence Istvánt, -ki már akkor 18 éven keresztül működött itt mint segéd és mint másod lelkész, a másikkra pedig Kása Dánielt. Az itt következő csaknem egy évtized a gyásznak az időszaka szent egyházunk történetében. Mert Kása Dániel már 1868-ban ifjan elköltözött az élők sorából s az ő utánna megválasztott Dávidházy László, a volt lelkész fia, szintén fiatalon 1870-ik évben október 20-án meghalt. Ez idő alatt egyetlenegy nagy fontosságú és mélyre kiható dolog kezdődött, de a mely csak későbbben valósított meg, az t. i., hogy az iskolai adó töröltessék el s legyen szabad iskoláztatás.

Egy félévszázad multán ujólag nehéz gondot okozott a papválasztás kérdése. Nemcsak azért, mert a gyakori lelkész változás csaknem állandó izgatottságban tartotta a gyülekezetet, hanem azért is, mert mindenki érezte, miszerint e sok viharon és annyi megpróbáltatáson keresztül ment gyülekezetnek olyan lelkipásztorra van szüksége, ki valóban Istennek választott embere, kinek lelke maga az örökké lobogó evangéliumi tűz, kinek szive teljes az önmagát is feláldozni tudó szeretettel, kinek akarata, munkabírása erős, mint a tűzben megedzett acél, kinek bölcsesége mindig utmutató lehet, ki valóban nem végzett vala magában semmi más egyebet el, minthogy a szorgalma az élete legyen annak a nagy Istennek a dicsőségét munkáló, a kinek kegyelméből vagyunk mindnyájan azok, a mik vagyunk! Hiszen az 1848-ik tűzvész által megrongált templom, ha szinte valamennyire jókarba hozattatott is, mégis tornyával s megrongált tetőzetével várta az ujjáépítést. Az egyház veteményes kertjei az iskolák, melyek akkor négyen valának s azok is olyan állapotban, hogy immár tarthatatlanokká váltak, nélkülözhetetlen kötelességgé tették az ujjáépítést, a tovább fejlesztést, az egyik parókhia valami egyik helyről a másikkra költözködő bérelt helyiség vala, a másik pedig szintén romladozó, a templom körül egy valóban sár és szenny tenger sértve kegyeletet, veszélyeztetve az egészséget!

A mindenható Isten könyörülettel tekintett alá itt e helyen letelepedett választott evangéliumi népére, mikor az 1871-ik év május havának 13-ik és 14-ik napjait ujjászületés szent idejéül rendelte el e gyülekezetre meghihletvén a választóknak lelkét, hogy hozzák el ide lelkevezérőknek az akkor gyönki gymnasiumi tanárt, a prófétai, az apostoli lelkü Garzó Gyulát! S az a 37 év, melyet ő itten eltöltött maga egy egész korszak, még pedig

a romjaiból dicsőségesre megépített gyomai református egyház korszaka! Nem a csendes, nem a tespedő életnek, de a küzdelmes munkának; az alkotó erő és akarat tetet öltésének a korszaka! Valának ezrével ellenei, még pedig gyűlölettel és szidalommal ellene török, de ő a Krisztusért, református szent egyházért az átkot is örömmel viselte, a szidalmat is szívesen vette, mert tudta, hogy abban van minden embernek, de különösen egy lelípásztornak örök eszménye kifejezve, a mit így olvasunk a bibliában: *A tanítvány nem lehet nagyobb az ő mesterénél, sem pedig a szolga az ő Úránál (Máté 10., 24.)* s örüljön, ki az én nevemért gyalázzattal illetetik! Végtelen tanulságos olvasni a presbyterium jegyzőkönyveit 1871. évtől különösen a nyolcvanas évekig, hogy az akkor szolgálatára nézve ifjabb lelkész, ki egyházunk rendtartása szerint mindig az iskoláknak a vezetője, mint emelkedik sulyban, tekintélyben nemes buzgósága, igyekezete, hite, szorgalma folytán lépésről lépésre feljebb és feljebb! Mint teremti meg korszakot alkotó ujitásait a népnevelés körül oly szabályrendeleteket készítvén, melyek egyetemes református egyházunkban csak későbbben nyernek megvalósulást. Hét esztendő még alig telik el, mikor az egész templom és torony építés gondja az ő vállain pihen s 1878. október 13-án már megkötik a szerződést e munkálatokra. Halmy Andor csabai műépítésszel 22200 forintnyi költséggel s gondosan kiszámítja, hogy e nagy teher birásához, minden 15. éven felüli személyre 2 forint személyi adó fog esni s ilyen adózó létszen 5179 személy, vagyoni adó pedig minden forint után 45 krajcár, lévén az adóalap 31600 forint 35 krajcár. Ugyanez évben megrendelnek egy 35 métermázsás nagy harangot 5880 forintnyi értékben. Mikor pedig a szépen restaurált templom immár készülöben volt 1879. augusztus 31-én elhatározta a templom körüli kerítésnek, vasrácsnak az építtetését 3740 forintért s az urasztala, szószék, padok befestését 224 forintnyi költséggel, hogy mindenek ékesen és szép renddel legyenek. Közben fárad és dolgozik, hogy a rendkívüli teher mellett egyesek adakozzanak urasztali, keresztelési felszerelésekre s így gyűjt össze sok fáradtsággal, de édes örömmel 163 forint 94 krajcárt. A szépen restarurált templom ünnepélyes megnyitása 1879. év november havának 2-ik napján történt. Bizonyára szeretett volna lelke csendesen pihenni s nagy békességben hálát adni az előmenetelt adó kegyelmes Istennek, de már ekkor el kellett kezdődni az ő életének talán egyetlen, igazi nagy perének!

Ósi templomunk környékét az 1878. évig esős időben egy hatalmas sártenger képezte, holott a mezőről hazatérő állatok fűrődtenek igen kényelmesen, hagyván maguk után egészségre és lélekre nézve egyáltalán nem kedves pocsolyákat az Ur háza közvetlen közelében. E tér lerakódó helye volt a piaci szennynek úgy, hogy minden talpalatnyi földje csaknem közbotránkozást szerzett az Isten házát látogató gyülekezetnek. A Garzó Gyula fáradhatatlan igyekezete széppé akarta tenni az imádságnak házát kívül és belől egyaránt s így körülkerítettette vasrácszal s megkérte a békéscsabai gazdasági egyesületet, hogy ajándékozza meg egyházunkat e kert fásításához szükséges csemetékkel, — amit a gazdasági egyesület készséggel teljesített is. Azonban a dolog nem ment ám ilyen simán. A nemes igyekezet, az igazi nagyság kísérője mindig a tövis korona s ő néki is tapasztalnia kellett ezt. A keserűség ekkor tűnik ki először irataiból, mikor védenie kellett református egyházunk igazait és érdekeit nem csak idegenekkel, de részben saját hiveinkből azokhoz pártolt egyesekkel szemben is. Már két héttel a templom ünnepélyes megnyitása után egy hatalmas nyolc oldalas memorándumot terjeszt a templom tér ügyében a presbiterium elé. Mikor pedig ez ügyben őt nyilvánosan röpiratokban is megvádolják „engedetlenséget tanító, erkölcsöket vadító, bujtogató és izgató pap”-nak nevezik 1880 április 18-án még lelkészi állásáról is lemond. A hivatása magaslatán álló szent presbiterium azonban elégtételt szolgáltat néki, fényes bizonyosságot teszen a közért nemesen küzdő nagy lelkipásztor mellett. Mikor pedig a pereskedés hullámai végleg elcsendesedtek s maga a magyar királyi minisztérium utasította el a vádaskodókat s állapította meg az egyház igazait, melyekért ő oly igazán küzdött s oly sokat fáradozott, — maga a nagyközönség áldotta őt e párját ritkító szép templom kertért, mely ma is ékesége, disze, test- és lélek üdítő helye községünknek, holott a ma már több mint harminc éves hatalmas fák lombuttogással, a virágok édes illatukkal beszélgetnek a nagy papról, a csendesen pihenő Garzó Gyuláról.

Alig mult el a küzdelem, ismét nagy dolgok megvalósításán fáradozik. A kántorlakás dűledező romlott, az iskolák tarthatatlanok. Már 1862-ben kimondották atyáink új központi iskola építését, a mely azonban husz éven keresztül várt a Garzó munkájára. 1881-ben kántorlakást építtetett 5081 forintért, majd 1884-ben központi fiúiskola és két külső iskola építtetésére szavaz meg az egyház vezetősége 48.000 forintot, 1885-ben az orgonát ujjtják meg 3100 fo-

rintnyi költséggel, egy évtized mulva pedig a második lelkész lakott 6900 forintnyi árlejtési összeggel. Bizony méltán tanubizonyságot kell tenni róla, hogy a mit itt szemeink szemléljenek: messze vidéken híres gyönyörű templomunk, Isten dicsőségét hirdető zengzetes négy harangunk, virágzó ékes templomkertünk, központi egyházi épületünk, két szép lelkészlakásunk, egy kántori lakásunk s 12 iskolánk a jó Isten megsegítő kegyelme, a gyülekezet áldozatos buzgósa mellett mind-mind a nagy Garzó Gyula hatalmas munkáját, alkotó erejét, lankadatlan fáradtságát s evangéliumi hite igazaiért élni és halni tudását hirdeti a késő nemzedéknek! Egyháza érdemei elismeréséül 1878-ban lelkészi diszpaláttal ajándékozta meg, husz éves lelkészsége emlékéül pedig arcképét adta ki, a közegyház megtisztelte őt a legszebb tisztségekkel, a békésbányai egyházmegye tanácsbírája és esperes helyettese lett, a tanügyi bizottságnak elnöke, a zsinatnak rendes tagja s végül a tiszántuli egyházkerületnek tanácsbírája! Mikor pedig 1908 augusztus 18-án este 10 óra felé visszaadta lelkét jó Teremtőjének kezeibe, kinek dicsőségéért élt egész életében mi éreztük, hogy nagy halottunk van, kit egyedül áldó imádsággal lehet elkisérnünk pihenő helyére; kinek mint a puritán jellem, a kiváló szónok, a párját valóban ritkító alkotó erő, az igazi lelkipásztor megtestesülésének még az emlékezete is babérkoszoruzott létszen időtlen időkn át!

Lelkipásztor társa Bencze István 1886 január 9-én hunyt el s az ő helyére a zeneirodalom terén oly nagy tehetségű, a zsol-táros Kálmán Farkas választatott, ki hivatalát 1887 április 24-én foglalta el. Ő nem a külső alkotásokra, de az egyenes lelkű nyíltság; a mindenekhez jóindulatu hív szeretetre született s így munkálkodott 1906 október 2-án bekövetkezett halálig, mikor is az egész gyülekezet tisztelő szeretete kísérte utolsó útjára! Utánunk e poraiból újjáépített szent egyház vezetését a gyülekezet akarata és Istennek kegyelme ifjabb lelkipásztorok gondjaira bízta, elválasztván 1907 február havában a debreceni kollégium volt sénéiorát, a lipcsei egyetem egykori tanulóját, az akkor olcsva-apáti-i rendes lelkészt Harsányi Pált, majd pedig Domby Bélát az akkori gyönki lelkészt, ki is hivatalát 1909 október elején vette át. Ez újabb időben nagyobb horderejű munka kettő vitetett véghez, melyek közül az egyik az, hogy ez oly sok terhet viselt és készséggel áldozott gyülekezet vállain az egyházi adó 1909-től kezdve megkönnyítettett és igazságosabbá tételét a progressiv adózás alapján; majd pedig 1913-ban az évszázados ünnepségek idejére az összes egyházi

épületek renováltattanak 11.000 korona költséggel s szép templomunk felékesítésére nemes sziveknek adakozásából beszereztetett öt hatalmas ablakfüggöny körülbelül 600 korona értékben, melyeknek elkészítését Harsányi Pálné eszközölte, egy gyönyörű fehér márvány keresztelő medence, egy darab kék bársony urasztali terítő, egy tiszta ezüst aranyozott urasztali kehely, melyeknek adományozóiról később az adományoknál fogunk külön megemlékezni.

Vajha továbbra is velünk lenne az Ur, mint volt a mi Atyáinkkal s adna a lelkipásztoroknak és a gyülekezet tagjainak buzgóságot, törhetetlen hitet, krisztusi szeretetet, hogy a talentumokkal, a reánk bízott drága kincsekkel hiven sáfárkodhatnánk Istennek és magyar hazánknak dicsőségire!

A gyomai református egyház lelkipásztorai a mai napig.

Hogy kik valának a gyomai református szent eklézsiának lelkipásztorai az elpusztulás előtt, ezt nem tudjuk. Egyetlen egy név ösmeretes ezek közül, kit is a szatmári zsinat rendelt vala ide 1634-ben t. i. Diószegi András. Az új település után az Ur oltára körül szolgáló lelkipásztorok nevei fel vannak ugyan már jegyezve, de szolgálati idejeik megemlézése nélkül 1741-ig. Ezek voltak — a régi emlékek szerint török fogságot szenvedett és onnan visszahozott

Pati Miklós,

Szőllősi István,

Berhidai János,

Zágonyi Márton, kiről azt jegyzi meg Dávidházy János, hogy Ágyán is volt lelkész és oly nagy mechanikus volt, hogy fatornyot is épített, mely 1837-ben még Sarkadkereszturon állott.

Hajdu János 1741—1748 jun. 13

Óltsai Gál András 1748—1773

Marjalaki Dániel 1773—1802

Kolláth Mihály 1804—1818

Dávidházy Sámuel 1818—1862 ápr. 23.

Ő utánna állítottatott fel a kettős papság:

Bencze István 1863 jun.—1886 jan. 9.

Kása Dániel 1863 jun.—1868 máj. 31.

Dávidházy László 1868 okt. 25—1870 okt. 20.
 Garzó Gyula 1871 okt. 20.—1908 aug. 14.
 Kálmán Farkas 1887 ápr. 24—1906 okt. 2.
 Harsányi Pál 1907 májustól a mai napig.
 Dobby Béla 1909 okt. 4-től a mai napig.

A gyomai református szent ekklezsia céljaira tett ne- mes lelkü hagyományok és alapítványok kimutatása.

„A jótéteményekben meg ne restüljeteK, mert alkalmaso
 időben aratandotok“ — így figyelmezteti Pál apostol a galáciabeli
 hiveket (gal. 6., 9.) és minket a Krisztus választottait. Hogy sok
 küzdelemmel és mérhetetlen gondokkal élt egyházunknak tagjai
 a buzgóságban és az adakozásban miképpen jártak légyen elől,
 hogy itt mindenek ékesen és jó renddel történjenek, arra vonat-
 kozólag igazán fényes bizonyság van letéve egyfelől egyházunk
 jegyzőkönyveiben, másfelől pedig egyházunk arany könyvében.
 Fájdalom azonban, hogy ez irányban is igen hiányosak feljegy-
 zéseink és ezek bizonyára csak töredékét jelentik azoknak a nagy
 lelkü adományoknak, melyek e szent egyház kebelében történ-
 tenek a multban.

Az 1848-iki nagy tűzvész után a templom, iskola és lelkészlak
 építésére adományoztak a következők:

Tiszaföldvár	---	---	---	---	25.—	frt.
Füzesgyarmat	---	---	---	---	25.—	
Makó városa	---	---	---	---	150.—	
Túrkeve	---	---	---	---	200.—	
Komádi	---	---	---	---	30.—	
Tizzasasi ref. egyház	---	---	---	---	10.—	
Törökszentmiklós	---	---	---	---	100.—	
Köröstarcsa	---	---	---	---	150.—	
Tótkomlós	---	---	---	---	50.—	
Tizzaszöllös	---	---	---	---	8.05	
Mezőberény	---	---	---	---	119.30	
Körösladány	---	---	---	---	52.80	
Poroszló	---	---	---	---	16.—	
Zsadány	---	---	---	---	16.40	

Hódmezővásárhely	---	---	---	85.—	frt.
Kenderes	---	---	---	20.—	
Derecske	---	---	---	17.—	
Kisujszállás	---	---	---	18.25	
Sáránd	---	---	---	19.—	

Helybeliek:

Öreg Nagy Kruchió József	---	---	---	70.—	
Szántai József	---	---	---	20.—	
Arany Ferenc	---	---	---	5.—	
Kruchió Gergely mirhóhádi	---	---	---	25.—	
Mirhóhádi juhász gazdaság	---	---	---	12.30	
Helybeli evangélikus egyház	---	---	---	50.—	
Egyes német lakosok	---	---	---	4.28	
Marjai Juliánna	---	---	---	20.—	
B. Kiss István	---	---	---	2.—	
Kovács G. Imre	---	---	---	50.—	
Mirhóhádi kondás gazdaság	---	---	---	12.30	
Kruchió Mihály mirhóhádi	---	---	---	25.—	
Öreg Dobó Mihály	---	---	---	150.—	
Bánomkerti gazdaság	---	---	---	12.30	
Ifj. Kovács G. Gergely	---	---	---	25.—	
Cs. Szabó János	---	---	---	2.30	
Kiss Bálint a kondás gazdaság	---	---	---	10.—	

Az egyház közszükségletei fedezésére:

1849. A mirhóhádi gazdaság alapítánya	---	---	---	185.19	frt
1855. Debreczeni András és neje Kun Mária az urasztalára egy diszes asztalterítőt	---	---	---	650.—	
1855. Debreczeni András és neje Kun Mária a nyugoti oldalon levő szélfogót készítették	---	---	---	105.—	
1856. Csontos Anna Arany Jánosné	---	---	---	21.—	
1856. Öreg Csapó János és neje V. Kovács Erzsébet hagyatéka	---	---	---	100.—	
1861. Jánosi János és Jánosi Sándor templom jav.	---	---	---	20.—	
1861. Gyoma város képviselő testülete iskolai célokra úgy, hogy annak jövedelme aránylagosan megosztandó a többi iskolát fentartó egyházakkal, 80 darab házhelyet	---	---	---	---	
1865. H. Szabó Sándor a zsellérek által haszonbérelt széki föld haszonbéréből adományozott	---	---	---	100.—	
1865. Kruchió Sándorné F. Nagy Zsuzsánna	---	---	---	40.—	

1865.	Szilágyi Bálint másodszeri házassága alkalmából	52.—	frt
1865.	Öreg Oláh István végrendeletileg	100.—	
1865.	Monár Istvánné Kádár Zsuzsánna	42.—	
1868.	G. Nagy Sándor	400.—	
1870.	Néhai G. Kovács Imréné Marjai Zsuzsánna iskolai célra	50.—	
1870.	N. Gál János iskolás gyermekek részére	200.—	
1870.	N. Gál János a ref. egyház iskolai céljaira	800.—	
1870.	Öreg Szilágyi Bálint	8.—	
1870.	Néhai Izsó Erzsébet végrendeletileg	20.—	
1870.	Néhai Gál Sándor és neje hagyományoztak a ref. egyháznak egy fertály földet és egy házat iskolai helyiségnek és tanítói javadalomnak		
1870.	Szendrei Gerzson és neje a torony alatt levő szélfogóra	100.—	
1870.	Özv. G. Nagy Sándorné Cs. Szabó Mária az urasztalára egy ezüst pohár készítésére	78.—	
1870.	Néhai Kiss István özvegye Molnár Erzsébet egy urasztalrai ezüst pohár készítésére	78.—	
1870.	H. Kovács István özvegye V. Kovács Zsófia egy az urasztalára készített ezüst tálca készítésére	48.—	
1870.	Özv. B. Izsó Jánosné Bogár Erzsébet az urasztalához kendők készítésére	32.—	
1870.	Öreg Dobó Mihály	500.—	
1879.	A keresztelési és betegeknel használandó urvacsorai szent edényekre kegyes adakozók kisebb tételek szerinti adományaiból összegyűlt (ezek között a nagyobb adományok voltak: Szendrei Gerzsonné Nagy Rebeka 40.— és Pázmány Dénesné Szelle Juliánna 50.—)	165.06	
1879.	A templom kerítésre adakoztak:		
	Öreg Szerető Imre	20.—	frt
	Csapó Mihály	10.—	
	Biró Sándor	15.—	
	Fekete Mihály	5.—	
	Cs. Szabó Sándor	10.—	
	Kiss Bálint rektor	5.—	
	Öreg Kató István	5.—	
	Ifj. Nagy K. András	10.—	

- Biró Benedek --- --- 15.— frt
 Nagy A. András --- --- 5.—
 Láng Ignác kereskedő izr. 15.— Összesen --- 115.— frt
1879. Szilágyi Péter, egyházunk pénztárnoka és neje Szabó Lidia a magtárral átellenben, a templomban egy szélfogót készíttettek --- --- --- 105.—
1879. Ifj. G. Szabó Antal a keresztelő medence tetejének elhelyezésére ajándékozott egy kis asztalt
1879. Gyoma község képviselő testülete a torony sétálójára --- --- --- --- --- --- 1000.—
1879. Wodiáner Albert a torony építésre --- --- 300.—
1879. A békésmegyei gazdasági egyesület a templomtér befásítására szolgáló ültetvényeket adta ingyen
1881. Ailer Mihály --- --- --- --- --- --- 2.—
 Erdei Ferenc Makóról ideszármazott ref. egyháztag az urasztalai kenyér felszelésére adott egy darab kardkést --- --- --- --- --- ---
1884. Garzó Gyula lelkész a tanácsterem részére ajándékozott egy darab diszes lámpát --- ---
1885. Báró Wodiáner Móríc templom alapra --- 500.—
1890. B. Szabó Mihályné Garai Eszter végrendeletileg 30.—
1890. B. Szabó Mihály végrendeletileg --- --- 50.—
1894. Cs. Szabó Gergely az egyház diszterme számára ajándékozta Kossuth Lajos arcképét ---
1896. Szabó József presbyter szegény iskolás gyermekek segélyezésére --- --- --- --- --- 50.—
1896. Csapó Mihály és neje végrendeletileg hagyományozták a ref. egyháznak leányiskola céljaira diszes lakásukat --- --- --- --- ---
1903. Csapó Imréné Bódi Mária urvacsorai célokra 50.— K
1904. K. Nagy Imre két gyermeke halála alkalmából azok örök emlékezetére --- --- --- --- --- 40.—
- Ezen nemes adományok részint rendeltetésük céljaira fordítottanak, részint pedig gyümölcsötözöttenek el a presbytérium által kikerekítve hagyomány alap címén --- --- --- --- 10000.—
1909. A III-ik temetkezési egyesület felosztott pénztárából egyházunknak jutott 1732.36 K, ezt presbytériumunk szintén kiegészítette 2000.— K-ra úgy, hogy most a hagy. alap végösszege 12000.—

1912. Özv. H. Kovács Endréné Dékány Erzsébet
nevelt leánykája konfirmálásának emlékére egy
ezüst, kívül aranyozott urasztalái pohár céljaira 140.—K
1912. Özv. Szerető Jánosné Kovács Eszter, János fia
konfirmálásának emlékére egy fehér márvány
keresztelő medencére --- --- --- --- 511.—
1912. Vataj Gábor asztalos mester készítettett egy
darab urasztalái asztalterítő tartót --- --- --- 35.—
1912. Veress Lajos és neje Zöld Rébeka templomi
ablak függöny --- --- --- --- " 100.—
1912. Harmathi János és neje K. Szabó Lidia " 100.—
1912. Joó László és neje Gulyás Zsuzsánna --- " 100.—
1912. Özv. Erdey Gáborné B. Szabó Zsófia --- " 100.—
1912. Özv. Kató Benedekné Kató Eszter --- " 100.—
1912. Református Egyházi Énekkar --- --- --- " 47.84
1912. Harsányi Pál --- --- --- --- " 20.94
1912. Özv. Gecsei Gáborné M. Kovács Erzsébet és
özv. Fekete Istvánné Kun Terézia készítetttek
egy darab urasztali terítőt --- --- --- --- 180.—
1912. Néhai Csath Gábor hagyománya --- --- --- 12000.—

Mindezekon felül egyházunk kegyes tagjai a legtöbb
alkalommal adományozás révén látták el egy-
házunkat a szükséges urasztalái kenyér és
bor szükséglettel.

Ha egyházunk nem tartozik is azok közzé, holott hatalmas
százezer koronákra megy az alapítványi összegek végsummája,
mindazáltal, ha különösen tekintetbe vesszük a hat, illetve nyolc-
szori templomépítés és a ma már 12 elemi iskolánk építésének
óriási szükségleteit, melyeket önerejükből fedeztenek e gyülekezet
tagjai és ha tekintetbe vesszük azt, miszerint egyházunk határa leg-
nagyobb részben állandóan uradalmak kezében lévén, a gazdagság
nálunk jóformán csak hiréből ismeretes, bizony méltán állhatunk meg
kegyeletos tisztelettel ez irányban is e gyülekezet buzgósága és
áldozatkészsége előtt. Vajha a hithű elődök nyomdokain hithű
utódok is járnának s mi is gyakorta megemlékeznénk az Atyáról,
„kinek kezeiből száll minden jóadomány és tökéletes ajándék
mi reánk alá“ s építenénk e szent egyházat nemes munkájában
továbbra „nem kényszerítésből, hanem örömezt“ tudván, hogy
„a jó kedvű adakozót szereti az Isten.“ A nemes adományokon és
adományozókon pedig legyen s nyugodjék meg a nagy Istennek áldás a

Tanügy.

Ha általában véve az ismeretlenségnek áthatolhatatlan köde takarja a régen elmúlt idők eseményeit, melyek közzé csak egy-egy írás fénye vet némi derengő világosságot s ha a soknemű megrázkódtatás és megpróbáltatás között a tanügyre vonatkozó fontos ősi okmányaink is elvesztenek, — nem lehet ezen semmit sem csodálkozni. Pedig hiszen anyaszentegyházunk, melynek eleitől fogva életető levegője volt teljesíteni az Ur parancsolatját: „elmentvén tanítsatok minden népeket“, mely szent veteményes kertnek tartá eleitől fogva az iskolát, — bizonyára kezdetben felépíté amaz egyetlen szegelet kövön az Ur Jézus Krisztuson temploma mellé iskoláját is, hogy e gyülekezet tagjai haladjanak az uton, melyet az Idvezítő jelölt meg nekünk, mondván: „legyetek tökéletesek, mint a fi mennyei atyátok tökéletes.“ Azután jött a fejlesztés hatalmas, vezető lelkipásztorok, presbyterek s gyülekezeti tagok teljes anyagi és szellemi erejét igénybe vevő munkája ugy, hogy már előbb valami 30 esztendővel, hogy sem mint diszes templomunk felépült volna, 3 iskolában nevelik Istent, hazát és embert, szerető szívüvé itt a gyülekezeti tagokat a nevelésügy örökre áldott emlékü munkásai. Már a szabadságharc idején 3 fiu és 2 leányiskola van, míg 1849 február 1-én felállítják a negyedik fiu tanítói állást, 1858 október 14-én pedig a harmadik leányiskolát. Ha most már figyelembe vesszük, hogy ez időtől kezdve még öt iskola állítottatott legyen fel, melyek közzül igaz, hogy kettő nemes lelkü családoknak a hagyománya, ugy mint a Gál Sándor-féle, hol azonban új építkezésre kellett költeni 5817 frt. 50 krajcárt s másik Csapó Mihályé, ki 1896-ban hagyta végrendeletileg iskola céljaira szép lakóházát, — ugy fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy mely rengeteg buzgóság és áldozatkészség lakozhatott a mi atyáinkban, kik a tudománynak, az Isten és hazaszeretetnek ezt a 12 világító tornyát önerejükéből építették fel. Mostanában is évente 22000—24000 koronát fordít egyházunk népnevelési célokra, ami magában véve is tekintélyes összeg, de különösen az, ha mellé állítjuk e tételnek adókvetési főkönyvünket, mely szerint összes egyházi adó évi bevételünk 16000 korona körül van, ugy tehát, hogy összes egyházi adóbevételünket a nevelésügy céljaira fordítjuk, sőt földjeink hasznóbéréből és egyéb jövedelmeinkből évente 6000—8000 koronával toldjuk ezt meg. Am nem kényszerítésből, hanem szivesen és örömmel tesszük ezt, miként cselekedték a mi atyáink tudván, hogy magasz-

tos hivatása az anyaszentegyháznak nevelni és tanítani az embert, hogy az valóban „Isten képét és hasonlatosságát“ viselje magán! Nevelésügyünk munkásai a legrégebb időtől kezdve alig egynehány egyéntől eltekintve, valóban hivatásuk magaslatán állottak, ma pedig általában mintaszerűnek tekinthető egész tanügyünk. Fájdalom, a kultúra régi munkásainak még a nevét is befedte a rohanó idő. Az első írott emlék boldogult Dávidházy János lelkész ur feljegyzéseiből származik, ki is 1764-től kezdve működő tanítók névsorát így állította egybe:

Iskolai rectorok voltak: Molnár János, idővel berényi prédikátor 1763—1765, Szántó János, idővel hegyközszentimrei prédikátor és érmelléki esperes 1766—1770, Kabai János 1770—1771, Szivák János 1772—1775, Letse András idővel békési prédikátor 1775—1776, Nagy Péter 1776—1780, Bach János 1780—1783, Kultsár György 1783—1787, Litteráti Sámuel 1787—1790, Antal István, idővel szeghalmi prédikátor 1790—1794. Rónyai István 1794—1796, Szondi István 1796—1799, Nagy István 1799—1802, Kömlei Zsigmond 1802—1805, Szabó Sámuel, idővel nyir-ségi prédikátor 1805—1808, Kóródi Sámuel 1808—1811, Szabó Gergely 1811—1814, Dobosi Lajos idővel baranyai prédikátor 1814—1817, Kapu Sámuel, idővel a békésbánati egyházi vidék segéd kurátora, László József idővel ceglédi főjegyző 1820—1823, Szikszai Pál, idővel fiskális 1823—1826, Kozma András 1828, Szabó József 1829—1832, Makai István 1832—1836, Turi Dániel 1836—1837.

A kápláni állás 1776-ban szerveztetett úgy, hogy a leányok tanítója volt a káplán. Ez idő előtt a leányok tanítói voltak: Máté Mihály, Szilágyi Zsigmond, Szödényi József, Bátorkeszi József. 1776-tól kezdve leányok tanítói és káplánok voltak: Molnár János ki előbb rector volt, Paksi János, Szekszárdy József, Bakk János, Földi János, Szekszárdi Sándor 1808—1824, Gál Dániel 1824 jan. 15-től április 25-ig, ingyen, szeretetből, ki azután hódmezővásárhelyi prédikátor lett, Tassi Mihály 1824—1832, Zágonyi István 1832—1823, Zilahi János 1836—1837.

1787-ben megszaporodván a leánynövendékek száma, másik leányok tanítója is állítottott fel, ez álláson működtek: Árvai Bálint, Szendrei Péter, Sukorai József, Kiss János, később erdőhegyi prédikátor, Tóth János, Kabai János, Pikó Pál 24 esztendeig és Kántor István 1841-ig.

Ezután egyházunk régi jegyzőkönyveiből körülbelül a követ-

kezőképpen lehet összeállítani az itt működő tanítók névsorát: Kecskeméti Mihály, Bodzás Miklós, Erős Zsigmond, Nagy Imre, Kóti Mihály, Zilahi János, Szabó Lajos, Kiss János, Mári József, Csörgei Lajos, Hegedűs János, Zöld Sámuel, Lévai Imre, Csath János, Csizmadia Ferenc, Csala Imre, Bencze István, Csala Lajos, Ura Sándor, Juhász Lajos, Gál Mihály, Bodor Imre, Makai Sándor, Török János, Papp Gábor, Zöld Sámuel, Sajó Sándor, Tóth István, Sörös Márton, Gecser István, Varga András, Szalai Sándor, Varga Pál, Kiss Sálint, Kovács Dáuiel, Varga Miklós, Salamon Ferenc, Arany András, Gálos András, Udvardi Endre, Veress Lajos, Göbolyös Sándor, Varga József, Szücs György, Pázmány Dénes, Csapó Péter, Rákos János, Ábrányi Lajos, Portörő János, Nagy Győző, Ligárt Mihály, Tóth Sándor, Nagy László, Gál István, Barta Endre, Dörme Sándor, Varga Károly, Békássy Lajos, Szabó Piroska, Jancsó Vilmos, Szőke Ferenc, Tokai József, Szalay Hedvig, Zsiros Sándor, Ösapayné Dezső Julia, Varga Pál, Varga Kálmán, Hajdu Béla, Nyakas Miklós, Szotyori István, Domokos Albert.

A nevelésügy e hiv munkásai közül különösen kiemelkedett boldogult Kiss Bálint, kinek csaknem egy félszázadra terjedő nemes tanítói munkássága mindörökké felejthetetlen és áldott e gyülekezet tagjai előtt, kinek arcképét a presbytérium hálás szeretettel rajzoltatá meg diszterme számára. A nagy Isten pihentesse sirjaikban csendesen a hiv szolgálkat, az itt lévőknek adjon erőt rögzös, de nemes munkájuk végzésire, hogy neveljék a jövőndő nemzedékeket hosszú éveken keresztül lankadatlan buzgósággal kálvinista egyházunk magasztos tradiciói szerint egyházunk és magyar hazánk hű fiainak és leányainak, a becsületesség, a tisztesség és minden szent erény letéteményeseinek, hogy „a mi fiaink legyenek mint a nevelkedő plánták az ő gyermekked korukban és a mi leányaink, mint a templom köveinek hasonlatosságára szépen megfaragott kövek“ (Zsolt. 144. 12.)

A kultura szent oltárára hozott áldozatokon is pihenjen meg a nagy Istennek áldó kegyelme, minket élő népet pedig szenteljen meg az ő lelkével, hogy megbecsüljük azokat, kik érettünk fáradoznak s féltett drága kincseink legyenek az iskolák, e veteményes kertek örök időknön átal!

A gyomai református egyház kántorai.

A kántori állás a múlt század elején még a tanítósággal volt egybekötve. Így alkalmaztatott mint fiu tanító és kántor Gaál Mihály, ki itt szolgált 1802-től 1830-ban bekövetkezett haláláig, utána néhány hónapon keresztül Csoma György szolgált, mignem az esperes iderendelte az inokai rectort Szabó Sándort, ki már a tanítóságról lemondván, mint önálló énekvezér működött 1832—1841-ig. Ekkor innen eltávozott. Tamás Miklós 1841—1851-ig haláláig itt szolgált. Ivánka Sámuel 1851—1854 október 10-ig szolgált, mikor is állásáról lemondott és Szentesre ment. Veress Sándor 1855 november 25-én választatott helyére s itt működött 1868 február haváig. Varga Károly 1868—1874-ig Pásztor József 1874—1881. Fazekas Zsigmond 1882-től a mai napig.

A gyomai református szent ekklézsia kurátorai.

Szent ekklézsiánk ősi rendtartása szerint a lelkipásztorok mellé a gyülekezet építésére, a munka terhének hordozására kurátorokat szoktak választani, mely állás különösen itt ez annyi küzdelmet átélt egyházban és ez oly sok fényes eredményt elért ekklézsiában nemcsak a legnagyobb megtiszteltetésre hívta el azok viselőit, hanem nagy és nemes felelősséget is háritott reájuk s mivel hivek valának ők a reájuk bizottakban illendő, hogy nevük és emlékezetük kegyelettel örökíttessék meg ez emlékkönyvben.

A régi időre vonatkozólag itt is hiányosak az adatok. Ádott emlékezetű Dávidházi János ur feljegyzé valószínűleg a régiek emlékezete szerint azoknak neveit, kikről még az ő korában emlékeztek, mint az elmúlt század kurátorairól, de hogy ezek meddig szolgáltak az ma már egyáltalán meg nem állapítható.

1780	Csath Nagy István
1782	Tóth Mátyás
1792	Megyeri István
1798	Szendrei János
1804—1811	Szántai Péter, a templom építése alatt. Ez időben segéd kurátorok voltak Bányai István és Bácsi Mihály.
1812	Bányai István

- 1813—1814 Püski János
 1815—1818 P. Kovács János
 1818—1819 nemes Kruchió János
 1820—1822 Püski János
 1822—1825 Molnár Mihály
 1825—1829 T. Kruchió János
 1829—1832 Bácsi Mihály
 1833—1838 Kiss Dániel
 1838—1839 D. Kovács G. János
 1839—1844 Kató Benedek
 1844—1845 Marjai István
 1845—1848 nemes Kruchió József
 1848—1851 Gálos Sándor
 1851—1852 Kovács Ferenc
 1852—1857 Fésüs József
 1857—1859 Kruchió Mihály
 1859—1861 Csapó Bálint
 1861—1863 Pikó Pál főgondnok s algondnok ez időben
 Csapó Bálint 1861—1863 áprilisig 1863 április-
 től augusztus 15-ig algondnok Lukács István.
 1863—1864 Lukács István
 1864—1867 Kiss Sándor
 1867—1869 Kiss Bálint
 1869—1871 Vincze András
 1871—1872 Cs. Kruchió József
 1872—1877 Csapó Mihály
 1877—1879 Fekete Mihály
 1879—1883 Biró László
 1883-ban Piski Péter h. gondnok
 1884—1886 Nagy István
 1886—1895 Cs. Szabó Gergely 1895 áprilisig
 1895—1900 Biró István
 1900—1907 Biró János
 1907—1909 Kocsis Mihály májusig
 1909 májustól a mai napig Kruchió Albert.

Áldott legyen emlékezetük, áldott legyen nemes és hiv
 munkálkodásuk!

BEFEJEZÉS.

A régi irások gyakran nehezen olvasható sorai között bizony így világlik ki kedves olvasó, hogy „a mely igen magas az ég a földtől, oly igen nagy az Úrnak irgalma az Őtet féldőkhöz!” (Zsolt. 103. 11.) Az évszázados nagy mult annyi szenvedéssel és küzdelemmel teljes borulatán bizony így ragyog át, hogy „az Isten szeretet” (I. Ján. 4. 8.) s ha szinte megpróbálja is olykor-olykor azokat akiket szeret, mindörökké el nem hagyja őket, sőt inkább hozzájuk hajol az ő könyörületes szerelmének nagy gazdagságával (Siralm. 3. 31—32) Mint az egyes embernek, bizony a hivek egyetemének is biznyságot kell tenni tudni és akarni arról, hogy „az Isten kegyelme által vagyunk azok, amik vagyunk” (I. Kor. 15. 10) s bizony boldog az ember, bizony boldog a gyülekezet, amelyik érezheti s vallomást tehet, szólván: „Az Istennek kegyelme pedig nem volt hiábanvaló én hozzám!” (I. Kor. 15. 19.)

A mi hitünk szent könyvének a bibliának ez örökigazságai jutnak eszembe, mikor Istennek megsegítő kegyelme mellett az ódon irásokból az élő és jövődő nemzedék tanulságára egybeállítottam egyfelől az évszázados templom építésének, másfelől pedig általában véve e nemes református egyháznak a történetét. „Az Istennek kegyelme nem volt hiábanvaló” az e helyen letelepedett szent néphez, ami atyáinkhoz, kik a romokon itt világító tornyot építének vala, örökragyogásu világító tornyát az Isten félelemnek, a tiszta evangéliumi hitnek s magyar hazánk szent szerelmének! A földet, hova fundamentumot vetettek vala ők, megáztatá, a török és rác dulásban elődeink kiomló vére, — a téglákat élő s beszélő kövekké avatták atyáink hitök, buzgóságuk, áldozatkészségek, orcaverejtékező munkájok által, — a koronát, a dicsőség babérait pedig mindezekre az Ur teszi szólván: *Jól vagyok hív szolgálaim, hivek voltatok azonban, a melyeket ti reátok biztam többre bizlak ezután!* (Máté 25: 21.) Óh vajha megértenénk, a

lelkünkbe zárnánk és soha ne felednénk a nagy tanítást, mely a mi hátunk megett vagy on és futnánk előre lankadatlanul a cél felé: **Istenért, hazáért és a szabadságért!**

Az ősök pihenjenek nemes munkájuk után, mi pedig megőrizvén hiv emlékezetüket „áldó imádság mellett mondjuk el szent neveiket!“ Te ősi évszázados szép templomunk, sokat küzdött, de dicsőséggel megkoronázott nemes református szent egyházunk légy hegyen épített város, légy örökragyogású világító torony! Rajtad pedig választott szent nép, lelkipásztorok, tanítók, kurátorok, presbyterek, egész gyülekezet, te királyi papság nyugodjék és pihenjen meg az Ábrahám, Izsák, Jákob Istenének, a mi szerelmes édes Atyánknak lelke és az ő orcájának világossága, hogy mind halálig, szívünknek jutolsó dobbanásáig, agyunknak elhaló gondolatáig hivek legyünk a szent örökséghez s minket „sem halál, sem élet, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem jelenvalók sem elkövetkezendők, sem magasság, sem mélység, sem semmi egyéb teremtettt állat el ne szakaszthasson az Istennek szerelmétől mely vagy on a mi Urunkban az Ur Jézus Krisztusban! (Róm. 8. 38—39.)

És Te áldások Atyja, könyörületességnek Istene, örökkévaló szerelemnek elapadhatatlan kuffeje:

Tartsd meg e gyülekezetnek,
Melyet törvényid vezetnek
Nagyjait s kicsinyjeit
Igazgassad tanítóit
Hüségese előljáróit
Felsőbb s alsóbb rendeit
Adjad, hogy szívvel-lélekkel
Dicsérhessünk a szentekkel
S csak Téged tisztelhessünk
És ha eljő amaz óra
Melyben szállunk koporsóba
Mennybe hozzád mehessünk! (Dics. 234. 5.)

Gyomán, 1914. június hó 9-ik napján.

Harsányi Pál
elnök-lelkész.

A gyomai ref. egyház presbytériuma.

HARSÁNYI PÁL
lelkész elnök.

DOMBY BÉLA
isk. széki elnök.

KRUCHIÓ ALBERT
gondnok.

FAZEKAS ZSIGMOND
egyh. jegyző.

MOLNÁR ALBERT
pénztárnok.

Kató Gábor
Cselei András
Harmati János
Nádudvari Gábor
Cs. Nagy Gábor
Kéri Bálint
Id. Pikó Béla
Kocsis Mihály
Béress Dániel
Putnoki Mihály
Garai Sándor
R. Kovács Mihály
Dr. Nagy Ernő
Baráth Mihály
Izsó János
Oláh István
Gálos Dániel
Baráth Lajos
Kiss D. Mihály
Kiss Erneszt

Szabó János
Zöld István
Kéri Péter
Béress József
Pétermann József
Oláh Péter
Szabó József
Lukács István
Veress Lajos
Vincze Dániel
Baráth József
Kölcsei Dávid
Dr. Konkoly Tihamér
Házy Imre
Csapó Imre
Varga Kálmán
Szőke Ferenc
Varga József
Hajdú Béla

presbyterek.

A TEMPLOM SZÁZ ÉVES
ÜNNEPSÉGE
ALKALMÁVAL
ELHANGZOTT BESZÉDEK.

Imádság.

Uram, az idők nagy hullámverésének csendes kikötőjében, templomodban állunk. Te tudod, hogy száz évnek vihara, szenvedése bontogatta e hajlék falait, lángok gyűrűje égette tornyát, tűznek nyelve hamvasztá tetejét.

Te tudod, hogy a hitéhez hű nép ezer csapás, sűrű könyhullajtás mellett is megmaradt tántorithatatlan ősi hite, zsoltáros éneke mellett: **Te benned bizott eleitől fogva!**

Mintha a pünkösdi lélek szent lángolása érintette volna itt a lelkeket, messze multból ide világítanak ama nagy lelki pásztorok nevei, akik őrizői valának a nyájnak és építői az Úr hajlékának.

Uram a te hajlékodból, mint egy őrtoronyból visszatekintünk a multa. Látunk egy népet koldusan-szegényen, szolgaság bilincse sir lábán és kezén, hamuban-porban ül, Jeremiás siralma zokog énekében, útja a temetőhöz ér.

De látunk daliás idöket is, e népnek ima gyanánt „Talpra magyar!“ zúg ajakán, széthull a bilincs, birokra kél ezer ellenével és hősi zsoltára lesz:

„Dárdádat nyujtsd ki kezeddél,
Elleségimet kergesd el!“

Óh „Tündér-rege színű szép idők“ ihlessétek a mai kornak sivár kőszívű gyermekeit, hogy minden lélek megteljen szent lángolással, minden szív bűnbánat könnyeivel dobogja el: **Én Uram, én édes Istenem!**

Erős várunk, Istennek temploma! Mint a multban, a jövőben is te légy bátyja a magyar hazaszeretetek!

Ércnyelvű harangjaid hadd hirdessenek újjászületést, szebb idők vágyát, boldogabb kor érkezését, adventi hajnalos örömeiket!

Égre néző tornyod, mint kálvinista Sion, álljon rendületlenül. Bensődben hangzó ének, imádság és ige vigye szárnyain a karcsonyi meleg szeretet angyali szózatát: „Dicsőség a magasságban Istennek, bekeség a földön és az emberekhez jóakarát“, hogy a szegény és gazdag, boldog és boldogtalan, kicsiny és nagy érezze e gyülekezetben, érezze a magyar haza földjén Atyái áldását!

Oh áldj, ezerszer áldj meg édes Istenem! Szent a hely, mennyország kapuja hol állunk!

Nézd, minden kéz imára kulcsolódik, mozdul az ember rengeteg, mint lombos erdő föltámadás tavaszán.

Minden szív oltárod lesz, minden lélek örömmel, allelujával tekint száz éves templomodra, melynek falairól áldva, hála könyvek között olvassa fölirt ígédet: „Imádjátok az Urat az ő hajlékának ékességében.“ Ámen.

Domby Béla

gyomai református lelkész.

A mult tanulsága és a jövő feladata.

Egyházi beszéd.

Alapige: Zsolt. LXXVIII. 1—7.

Megkapó, megható kép van ott Máté evangéliumában. Jézus három tanítványát a földi vándorlás, küzködés utjairól felvezeti Tábor magas hegyére.... Alattuk elült a világ zaja, ünnepi csend fogja őket körül; éles, tiszta levegő csókolja arcukat, nap-sugár ragyog rájuk, édes békesség lopózik szivükbe. Tekintetük átrepül a környező tájon, azután szent áhitattal nézik, bámulják a Mestert.... És ime — csodák csodája ez! — arca égi fényben tündöklök, egyszerű köntöse csillog, egész alakja ragyogó lett, mintha tulvilági sugárzásba öltözött volna. Az ámuló tanítványok érzik, hogy nem földi kép ez, hanem mennyei jelenés.

Egyszerre azután megnépestit a Jézust övező, Őt a földről felemelő fényözön; két alak tűnik fel mellette. Szigoru, komor férfi az egyik, két kő tábla a kezében, komoly arcán ott tükrözik a népéért és népével küzdő, azt szent kitartással ígért földjére vivő erő: Mózes ez. A másik arcán lángoló és gyújtó, hinni, tenni, áldozni tudó, lelket és életet betöltő, másokat is magával ragadó szent rajongás ég: Illés alakja ez.

A tanítványok bámulva, felmagasztosulva, de szent rémülettől is borzongatva nézik a csodás látományt. Érzik, hogy a földtől elszakadva magasabb világba jutottak, hol a dicső mult tisztességet ad a jelennek s bizonyosságot tesz alig sejtett csodás jövőről. És megfakad szivökben a nagy óhaj: „Itt maradni, így maradni örökre!“ Öntudatlanul elrebegik: „Jó itt lenni, építsünk itt három hajlékot: Néked egyet, Mózesnek egyet, Illésnek is egyet.“ S

mig választ várnak e szóra, fényes köd ereszkedik a szent látomásra, küzd annak ragyogásával, azután átfogja. Mind homályosabb lesz a Mózes és Illyésnek arca . . . a tanítványok vivódva e földre rognak, — mi lesz most?

Aztán elmosódik, lassanként végleg eltűnik a két alak; nem látnak mást, csak Jézust egyedül. Halotti csend lesz, de belecsendül a szó — azt sem tudják: honnan, kitől? — cseng a magára maradt Jézus felett: „**Éz az én szerelmes fiam, őt hallgassátok!**“

. . . . Mikor ma ünnepelve idejöttünk, nem ismétlődik-e a szent látomás?

Nem a világtól elvonó tábori magáslat lett e hely? Nem Jézus hívott, vezetett bennünket annak lelket magkapó ünnepi csendjébe? Nem áll-e itt elénk megdicsőülésének csodás mennyei fényességében? S mikor a multak emléke, a jelen ünneplése, a jövő reménye körülölel bennünket, nem tűnik-e fel Jézus mellett a régi, hazát szerző, benne Isten törvényét diadalmaskodtató szigorú erkölcsök Mózesé és az ezer jaj, baj, küzdés és veszedelem közt szent rajongással templomot építő hitbuzgóság Illyése? Nem kap-e meg bennünket önként a gondolat: „**A 100 éves mult után építsünk itt három hajlékot, építsük újra e templomot hármashajlékává az ősi puritán világnézetnek, a száz halál és ezer veszély közt is teremteni tudó hitbuzgóságnak s az alkotásokat együtt dobogó szivekkel benépesítő szeretetnek!**“?

E kérdések átviharzanak a lelkemen, mikor itt állok közöttetek predikálni. A szent látomás és alapigénk adjanak erőt, hogy elmondjam a mult tanulságát és a jövő feladatát.

1. Amaz mutatja Jézust s mellette Mózeset és Illyést.
2. Ennek fényében nem látok mást, csak Jézust egyedül.

Te pedig „**én népem figyelj az én tanításomra, hajtsátok fületeket számunk beszédeire.**“

I.

„**Megnyitom az én számat, rejtett dolgokat szólok a régi időkből!**“

Te mai nemzedék, mely születél a vallásszabadság korában és élsz ma a szabad vallástalanság sivár időiben te már nem ismered e régi dolgokat! El tudod te képzelni azt a kort, mikor az ellenséges, ölni kész világba, mint mennydörgés behangzott: „**Az én életem is nem drága, hogy vallást tehessenek az én Úram**

Jézus Krisztus evangéliumáról! ? Hallottál arról a világról, mikor csodálatos bátorság kellett, hogy valaki a Krisztust vallók közt vallást tegyen az evangéliumról azzal a szóval: „Itt állok másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen! ? Olvastál, hallottál azokról az időkről, mikor a mi hitünk hirdetőit és vallóit üldözte, nyomorgatta az elfogult hitbeli rajongás, mikor az atyáidat gyűlölet kergette, börtön, gálya, bitó, máglya várta? Ha ma ezekről beszélek, nem „rejtett dolgokat szólok a régi időkben?”

Te gyomai reformátusság, kit ma hívogat a megkonduzó harang szava, vár a megnyílt ajtaju templom mit tudsz te már arról, hogy 200 év előtt eleid „föld alatti putrikban” készülődtek, hogy szembeszálljanak, vagy a hazai földről elmeneküljenek, ha jön az őket vallásukban háborgató ellenség? ...“ Tán nem is hallottál az itteni régi templomokról, a 200 év előttiről, amely épült nádból, a másiktól, ami helyére jött sövényből és sárból, a harmadiktól, mely vályogból épült, a fából faragott negyediktől s az ötödiktől, mely égetetlen téglából lett összeróva! ? Nézd, rejtett dolgokat szólok a régi időkben! Nézd, mostani templomodban felmutatom ezeknek képét! Mindben ott volt a csodás látomás, mindben ott állt csodásan tündökölve a Jézus és oldala mellett Mózes: a tengert vessejével megütő, Magyarországot a magyar reformátusságnak is hazájává tevő szent kitarás. Ott volt Illyés: az egyszerű oltár vályogait, köveit összehordó, rá mennyei tüzet imádkozó hitbuzgóság! Ha nekem nem hiszed, atyáid és azok írásai, hagyományai beszélnek neked!

Avagy tudsz-e arról az ezernyi nehézségről, amelyek közt ez a templom épült? Hogy hordták össze — mint egykor Izraelben — aranyat, ezüstöt a gazdagok, fillért a szegények, munkát, áldozatkészséget, lelkesedést mind! Mennyi remény, várakozás járt nézni, mikor kő kőre rakva emelkedett lassankint a templom, torony, míg végre ott állt készen, erősen, mindnyájuk dicséretére, dicsekedésül amaz egy fundamentumon, melyen kívül mást nem lehet senki s mutatva az ég felé, hova bizodalma, tiszta érzésük szállt. Mekkora szentséges örvendezés tölthette be, mikor a komoly, hívő atyák, szelid és imádkozó anyák először bejöttek bele s felcsendült benne: „Te benned biztunk elejétől fogva, Uram Téged tartottunk hajlékunknak!” S mikor látták hitük diadalmát, munkájuk eredményét, meghallották a lecsendülő isteni szót, látták az oltáron kigyuló égi lángot, hiszitek-e, hogy az a nap igazán az volt náluk, amit Máté leír: megdicsőülése az őket a munkában, áldozatban

és örömben összekapcsoló jézusi szeretetnek, az isteni vezetésben megnyugvó, törvényein nemes életet alapító mózesi szigorú erkölcsiségnek, a hegyek megrendülésekor sem féltő, e világot tűzbe borító Illyési lelkesedésnek? El tudjátok-e képzelni az Ur hatalmát, csodáit, melyeket cselekedett? Hogy esett le az oltárra az Ur tüze, hogy kiáltozta arcra borulva, imára kulcsolt kezekkel, fénylő ábrázattal az egész sokaság „Az Ur az igaz Isten, az Ur az igaz Isten!”

Hogy szeretném én ezt nektek mind elmondani! S ha gyarló szóm nem képes rá, jöjjetek ki sirotokból porló ősök, jöjjetek ide, „ne titkoljátok el ezeket a ti fiaitoktól, a jövő nemzedéknek is beszéljétek el az Ur dicséretét, hatalmát, csodáit, melyeket cselekedett!” A későbbi nemzedéket tanítsátok meg arra, amit ti tettetek, éreztetek hiszen megparancsolta Isten nektek, hogy megtanítsátok erre fiaitokat.

Jöjj vissza pihenésedből te is, méltó dicsekedése ez egyháznak s mindnyájunknak! Garzó Gyula volt gyomai lelkész itt kell lenned ez ünnepen! Hiszen régi időkben a régi fundamentumon te alkotád újra ezt a templomot s te voltál amaz új Aggeus, aki bekiáltottad a proféciád: „Nagobb lesz en e háznak dicsősége az elsőnél és e helyen adok békességet, azt mondja a seregeknek Ura!”

Vajha betelnék proféciád!.... Ez csak úgy lehet, ha ti velünk ünnepeltek, ha a lelketek itt marad s záloga lesz itt nemcsak a multak emlékének, de a reformátusság jövedőjének is!

II.

Ezt a jövőt én hiszem szent bizalommal, ha betöltitek az Irás szavát! „Istenben vessék reménységüket és az Ő parancsolatait megtartsák.”

Isten parancsolata csendüljön meg a 100 éves templomban. „Éz az én szerelmes Fiam. Őt hallgassátok.”

Mikor a Táboron ez a szó elhangzott, a jámbor tanítványok ama percben s attól fogva nem láttak mást, csak Jézust egyedül.

És ma? Ezer békétlenség, elégedetlenség, panasz, zugás és istenkáromlás korunk jellemzője!

De csoda-e? Nem keressük a szent és megszentelő magaslatoakat. Lenn járunk a porban, hol előnyt, hirt, kincset gyönyört hajszolunk s honnan csak azért emelkedünk fel olykor, hogy mást letörjünk. Ezerfelé kalandoz tekintetünk a világ által mutogatott

csillogó, változó, egymást elhomályosító képen. S a léha élet képei közt nem ragyog ránk ugy igazán Jézus képe: a nyüzsgés, törtetés Jármájában nem halljuk az Isten parancsát, törvényét, nem az evangyélium nagy igazságát: „A szeretet a törvény betöltése.” Néha ha kétségeskedik, kétségbeesik a Megváltót és megváltást kereső világ s az elécsillanó Jézus-kép felé kiált: „Te vagy-e az, aki eljövendő vala, vagy mást várjunk.” Azután megy az új idők egymást váltogató, egymást tulkiáltó prófétái után, esküszik új, világboldogító eszmékre, irányokra; keresi a boldogságot, az új nevet, új szellemet, mi ezt megadhatja. S ha az új próféták apostolok és evangyelisták összetörve sárba hullanak előtte, felhangzik a sajnálkozás vagy az átkozódás, de csak nem jutunk el a valóságig: „Nincsen más név, nem is adatai, aki által megtartathatnánk csak a Jézus Krisztus.”

A prófétálások ideje letelt. Modern korunk kizárólagos irányítója nem lehet az elmúlt idők, régi puritán erkölcsök, külső rendelkezések s betükbe rakott törvények Mózesé, ha kívánatos is, hogy alakja, szelleme ott álljon, feltünjék a Jézusé mellett. A tüzet leimádkozó, de vele nemcsak az oltárokat, hanem néha a környező világot is lángborító Illyés, a sokszor könnyet és vért is ontó, de azt felszárítani nem tudó hitrajongás, gyűlölködő fanatizmus nem lehet a mai emberiség Megváltója.

Ha a züllő társadalmat lehet még megváltoztatni, a benne emelkedő válaszfalakat eldönteni, a fegyvereket a kezekből kicsavarni, ha azt akarjuk, hogy az ember igazán boldogabb legyen, az csak úgy lehető, ha megtanulunk ama tisztább világ felé nézni, meglátni Jézust: a megtartó, megváltó szeretet megdicsőülése fényében; ha eltűnik mellőle minden próféta, még a legnagyobb, folyton dicsőített korszellem is s a mai emberiségen is valóra válik: „Nem láttak mást, csak Jézust egyedül.”

Azt látni, azt a fényből, dicsőségből alászálló, a megterhelteket s megfáradtakat felemelő, könnyeket letörő, nyomort enyhítő, bűt-bajt gyógyító, magát megtagadó, megalázó, a szenvedések közt ragyogó orcával járó, a viaskodókat ölelkezésre egyesítő, a keresztet hordozni, az Őt felfeszítő gyűlöletet imádkozni megtanító, a halált meggyőző, általa az örökéletbe felszálló, annak üdvét a benne hívők előtt is megnyitó, megdicsőült Jézust.... azt látni és semmit mást, — ez az új világot alkotó erő. Ha ez lenne, de más világ lenne!

Abban is lennének még tornyok: egyes, kettős kereszttel, csil-

laggal, kakassal az ormukon; templomok ékes szobrokkal, fényes oltárokkal, hangoznék bennük művészi dallam, vagy a Tebened biztunk egyszerű zsolozsmája. De nem baj ez! Csak egyben se lássanak mást, csak Jézust egyedül: azt, akiben az Ur „bizony-ságot állított.“ Akkor az új szeretetben egyesülő emberiség a szeretet diadalma láttán nem felejtkezik el Isten világot üdvözítő dolgairól, sőt azokban élvezi a jobb kort, mely után ma még csak buzgó imádság epedez százezrek ajakán.

S e csupán Jézust látó világ felett, Róla sugárzó fényben feltűnik egy másik, — János a nagy látnok látta azt. Csoda világ! „Ime Istennek hajléka az emberekkel vagyon és velük lakozik, eltöröl minden könnyhullatást szemeikről és a halál többé nem léssen sem gyász, sem kiáltás, sem fájdalom.“ Csoda világ! „Benne van az Isten dicsősége“ és templom nem látható abban, „mert a mindenható Uristen annak temploma és a Bírány.“ „Nincs szüksége sem Napra, sem Holdra, hogy világitsonak benn, mert az Isten dicsősége megfényesítette azt.“ Csoda világ! „Nincs abban sem zsidó, sem görög; sem férfi, sem nő! — mindnyájan egyek a Krisztus Jézusban!“

Száz éves öreg gyomai templom, állj tovább, töltsd be hivatásodat, mint magyar kálvinista templom, míg eljön a dicsőbb kor, valóra válik a János látomása! Akkor össze omolhatsz, porrá lehetsz, romjaid és törmelékeid felett éneklük az addig benned imádkozók: „Alleluja!“ az Istennek legyen hála, aki adott diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által!... Akkor az egész új világ lesz egy templom. Benne az üdvözültek, megdicsőültek, nem látnak mást, csak Jézust egyedül! Ámen

Futó Zoltán

szentesi református lelkész,
a békésbánati egyh. megye
esperese.

Keresztelési beszéd és imádság.

(A keresztség szent sákramentumában részesültek: Debreczeni Dezső, Csáki Piroska, Izsó Mihály, Vidó Ilonka, Izsó Lajos, Imre Ferenc, Márton Sándor.)

Szeretett testvéreim! Mikor száz év előtt e falak közt az első gyermek a keresztség sákramentumával a Krisztusnak eljegyeztetett s először hangzott fel itt Idvezítőnknek parancsolata: „Elmenvén, tanítványokká tegyetek minden népeket, megkeresztelvén őket az

Atyának és a Fiunak és a Szentléleknek nevébe“ bizonyára volt emlékezet azokról is, a kik az idők folyamán az e helyre telepedett gyülekezetnek tagjai, a Krisztusnak itt a hitben követői leendenek; bizonyára volt emlékezet a szeretetnek időkhöz nem kötött hatalma által e kisdedekről is, a kiket a szülői szeretet és a szüléknek hite ma ide hozott, hogy legyenek ők is élő kövei annak a lelki háznak, mely az emberi kéz által emelt falakat Isten kegyelmével fenntartotta, benépesítette.

Az a száz év előtti keresztelés a bizodalom szemével látta e kisdedeket s a jövő reménységével tekintett ezekre. Ez a száz év utáni keresztelés hadd tekintsen vissza a multra, hogy legyen annak is reménysége a jövőben.

Az Isten kegyelméből eltelt száz év megkereszteltjeiből sok ezren tértek már temetőbe. S nekem úgy tetszik, hogy azok a sok ezrek — a gyomai szent gyülekezet Krisztuson épült lelki házának élő kövei itt vannak ma a mi emlékezetünkben velünk s hitük, hűségük példájával ragyogják körül ez ujszülötteket s jelenlétük, mint e templom falai közé alászállt mennyei jelenés szövődik be a templom ünnepébe; s hallom az itt is diadalmat vett Jézusnak e kicsinyeknek is szóló biztatását: „Légy hív mindhalálig és néked adom az életnek koronáját.“

Itt van e jelenésben az eltelt száz év alatt megkeresztelttek serege: az első építők, a szegényeknek és gazdagoknak az Ur szeretetében, az áldozatkészségben összetalálkozása.

Velük és élükön az Urak ide állított szolgálói; köztük a próféta lelkü és próféta szavu nagy pap, a kinek orcáját még mi is láttuk és az ő zsoltáros lelkü és ajku szolgatársa. Micsoda fényes, tündöklő gyülekezet! Együtt és egyenként hozzák talentumaikat: egyházuk, Krisztusuk iránti olthatatlan égő szerelmüknek annyi vész tüzében megpróbált aranyát, örökéletre megmaradt kincseit keresztelői ajándéku ez ünnep ujszülöttei számára.

Nem szabad, nem lehet ezeknek, ily gazdag elődök örököseinek léleekben szegényeknek lenniök. Nem lehet szegénynek lenni annak a jövőnek, a melynek ajtaján ma az ő felőlük való reménység könyörgésével zörgetünk.

Az eltelt száz év dicsőült helyekről mára ide szállt seregének sok viaskodásokban megpróbált hitével, hűségével illesse meg az Ur e kicsinyeket. Ne a mi korunk langy melegsége, hitbeli szűrkésége, a tudomány divatos szelei által ide-oda hajtott szélvitorlasága legyen dajkálója az ő növekedésüknek; hanem az ősi, gazdag

hithűség, acél lelkiere, a melylyel az apák dicsőítették itt az Istent és az ő örök szerelmének megváltatásunkra küldött követét, a Krisztust! Jertek imádkozzunk érettük:

Életnek örök forrása! nekünk a Krisztusban szerető atyánk! Téged a gyermeki ártatlanság ajka magasztal; minket is csak akkor fogadsz szent Fiadban gyermekeiddé, ha alázatosságban, szeretetben és engedelmisségben olyanok leszünk, mint a gyermekek.

Uram! Akaratodból szeretet adott létet e kicsinyeknek; a szeretet ajánlja fel őket a te gondviselésedbe s Jézusunkban kijelentett örök kegyelmedbe; s az itt ünneplő szeretet esedezik áldást életükre.

Találjanak meghallgattatásra Tenálad a mi könyörgéseink e kicsinyekért és az ő szüleikért, hogy vigyék őket bölcs szeretettel Uram Tehozzád s rólad való elfelejtkezéssel ne tiltsák el Tetőled ezeket, tudván, hogy ilyeneké a te országod.

Ilyen lélekkel áldd meg Uram e gyülekezetet is, hogy legyen ez az idők folyamán az a boldog nagy lelki család, mely egy szívvel örül minden gyermekének Te előtted való kedvességben növekedésén; s egy szívvel bánkódik, ha egy-egy gyermeke tékozló fiuvá lett. Ámen.

TÓTH JÓZSEF

körösladányi ref. lelkész, egyhm. főjegyző.

Esketési beszéd és imádság.

(Hitvestársi szent esküt tettek: Vizsnyai János — B. Marjai Juliánna.)

Keresztyén ifju pár! Midőn ma örömmünnepet ül a gyomai református egyház minden tagja, bizonyára lelketekben megcsendült az ének: „Itt megállunk te előtted Felséges Isten!“, mert, hogy e szent hajlékban, melyet az ősök buzgósága száz évvel ezelőtt épített, jelen lehetünk ma, az a sziveket méltán hála érzetre ragadja . . . De nektek kettős az örömetek, mert most zendül meg ajkatokor: az eskü, mely nemcsak házastársakká, de hitvesekké is teszen titeket, hogy az egymás iránt való szeretet ezáltal Istentől megszenteltetést nyerjen . . .

Boldogságra törekszik minden öntudatos lény s a célhoz jutás hathatós eszköze a hit, szeretet, remény . . . Ez általános szabály alól kivételt ti sem képezhettek s így lelkem azt sejtí, hogy boldogságért eped nektek is sziveket . . .

Oh, de hányszor hullnak porba a tavasz virágai, ha kedve-
zötlen időjárás indítja reájok a hervadás pusztító szelét; a szen-
vedések zivatara mily sokszor megszakgatja az örömnök, biztató
reménynek dús lombjait, ha kies vidéken nem jelöli ki Istennek
végzése az embernek életutjait, mert „emberé csak a munka, küz-
delem, egyedül Istennél van a segedelem!“ . . .

Am de azért aggodalomra ok nincsen, mert a reménységben
erős lelkeket megsegíti az Isten, ugyanazért szem elől téveszteni
nem szabad a költő ama tanácsadását: „Küzdeve küzdj és bizza
bizzál!“ . . .

Ti az élet tavaszkorában vagytok s boldogság felé irányul
minder gondolatotok és én, kinek hivatásom Isten áldását kérni
házassági szövetségekre, mint már élet-alkonyához közelgő vándora
e földnek, tanácsképen azt mondom tinek: keressétek tiszta
forrását a boldogságnak, örömnök s az utatokba gördülő akadályok
tömkelegétől soha meg ne rettenjétek, legyen mindenkor erősségül
tinek a hit, remény és szeretet . . .

Azonban, hogy a csalódásból minél kevesebb rész jusson
nektek, az észszerűség határain túl ne csapongjon reményetek, mert
ez arany-szabályát képezi az emberi életnek, minthogy „a fák sem
nöhetnek égig“ s ökörszem versenyre nem kelhet sebes szárnyu
sással . . . Kinek-kinek megjelölte a bölcs Isten a pályatért, melyen
haladni kell s azt hiven megfutva célhoz juthatnak el! . . .

Szivetekből szállva ajkatokra ama vallomás: „Istenre bízom
magamat, magamban nem bízhatom“ . . . bátran indulhattok ki
az élet-tengerére, mert e vallásos buzgóság égi lángja megara-
nyozza örömeiteket; s tisztító-tűz leszen számotokra mikor talán
szemeteket fájdalom gyöngyharmata, sziveteket keserűség tajtékzó
hullámárja borítja; s élet-sajkátokat csüggedés örvényébe merülni
nem engedi soha . . .

Ugyanazért ápoljátok, szorgos gondnal, szivetek kertjében a
vallásos buzgóság, hit, szeretet és remény hervadhatlan virágait;
az egymás iránt való hűség és szeretet drága kincseit: s e tényetek
boldogságra juttat s Istennek tetsző életet élni megtanít.

Hogy így legyen: Isten áldjon, vezéreljen!

Imádság.

Hozzád, ki örök világoosságban lakozol; hozzád, ki teremt-
ményeidnek gondját viseled; hozzád szeretetteljes édes Atyánk,
Istenünk! hozzád esedezünk, hogy szálljon alá az ifju párra a te

áldásod gazdag harmata, hogy soha meg ne lankassza hitöket, szeretetöket, reményöket az élet küzdelmes harcra . . .

Légy vezérök, légy óltalmok, adj számukra boldogságot; örömüknek idejébe, szívük oltárán a hála öröktüze lángoljon; ha pedig jön szélvész, vihar, mely árnyat von boldogságuk ragyogó napjára: vezesd hozzád sziveiket, hogy tenálad keressenek segédelmet; hatalmadnak erejével légy mentőjök óh Mindenható, erős Isten! hogy dicsőítsék nagy nevedet a szabadításért; s bánat után örvendjenek s élet egökön a reménység szívárványa ragyogjon fel, mint fénylő nap, ha megszűnt a vihar . . .

Áldások Istene! „seregeknek hatalmas nagy királya! könyör-gésünk székedet megtalálja“, ugyanazért hozzád esedezünk, légy és maradj mindörökre övelök s mivelünk! Ámen.

DOMBY LAJOS

gyulai ref. lelkész, tb. esperes, királyi tanácsos.

Konfirmációi beszéd és imádság.

Konfirmáltak: Vincze Erzsébet és Vincze Vilma.

Istennek háza, mennyek országának kapuja ez a hely ifju testvéreim, ahol ti áhitatos, szent érzelmek között megállottatok ezen a nagy ünnepen, hogy vegyétek a Szent Lélek Istennek drága ajándékát. Istennek háza, mennyek országának kapuja ez a hely ifju testvéreim, ahol ti áhitatos szent érzelmek között megállottatok, ezen a nagy ünnepen, hogy nyilvánosan bizonytságot tegyetek a ti evangéliumi hitetekről, arról, hogy miként Mária cselekedte, ti is „a jobb részt választottátok.“ Istennek háza és mennyek országának kapuja ez a hely ifju szerelmeseim, a hol apostoli, lelkipásztori szeretettel állok meg én is elöttetek, hogy mint az én Uramnak és Megváltómnak az Ur Jézus Krisztusnak méltatlan ugyan, de hivatalos és rendelt szolgálja felhatalmazzalak titeket a nékem adatott szent hivatás szerint arra, miszerint ennekutána vendégei lehessetek az élet és örökkévalóság nagy királya szent asztalának!

Mielőtt azonban ezt tenném, szükség hogy eszetekbe juttassam e reátok nézve oly nagy jelentőségű órában, miszerint soha ne feledjétek, hogy embernek születni, magunkon hordozni az Istennek képét és hasonlatosságát (1. Mózes 1. 26.), rendeltettetni az egész nagy mindenség koronájául és ékességeül már magában

véve is nagy méltóság! Keresztyénnek, Krisztus követőjének lenni pedig annyit jelent, hogy mi a test és vér bűnének tengeréből felemeltetünk az Isten fiúságnak nagy magasságára, hogy ennekutána „nem szolgák, de szabadok vagyunk“, — nem éjszakában botorkálunk, de „az élet világossága“ nyugoszik meg rajtunk — nem mulandóságnak cserépedényei vagyunk, de az örökkévaló életnek letéteményesei és hordozói, kik a jó Istenhez örömben, bajban bizodalommal kiálthatunk fel ekként: „Abba, azaz Szerelmes Atya!“ Református keresztyénnek lenni pedig — mi mindeneknél magasságosabb — teljes valóság szerint jelenti annak boldogságát, amit az apostol így fejezett ki: „A mely életet pedig élek e testben, élelem többé nem én, hanem éli én bennem az én Uram a Jézus Krisztus“ (Gal. 2. 20.), — református keresztyénnek lenni pedig — a mi mindeneknél magasságosabb — teljes valóság szerint jelenti annak a boldogságát, hogy mi mindnyájan „szent nép, királyi papság“ vagyunk s állunk azon a fundamentumon, élünk örökkévaló életet ama mi hitünkkel, melyet az Irás így fejezett ki: „Nem adatott nekünk más név, amely által megtartathatnánk és senki más fundamentumot nem vethet azon kívül a mely egyszer vettetett, a melyik a mi Urunk az Ur Jézus Krisztus!“

Ennek az anyaszentegyháznak, a lélek és igazság, az örökkévaló szeretet nagy Istenének szolgálatjára és dicsőségére akarlak én titeket elpecsételni és elkötelezni testvéreim, melyre ha benne-tek az öntudatos készség, az életre és halálra kész evangéliumi hit s az ezeket megszentelő Krisztusi szeretet lakozik, tegyetek ünnepélyesen tanubizonyosságot itt a szent gyülekezet előtt!

(Következik a fogadástétel.)

Ezen ti hitetetek és vallástételtek alapján a mi hozzánk oly véghetetlen nagy kegyelmű Istennek, a mennyei édes Atyának és az elfogyhatatlan szeretetben élő Ur Jézus Krisztusnak szent nevében hatalmazlak fel titeket arra, hogy ennekutána örömeitek megszentelésére, bánataitok megvigasztalására, bűneitek bocsánatjának bizonyosságára, lelketeknek békességére és megszenteltetésére részesülhessetek az Uri szent vacsorában!

Mi pedig Istennek népe fogadjuk eme mi testvéreinket az Ur Jézus Krisztusban hittestvéri szeretettel a körünkbe, előttük fényeljünk és világoskodjunk, a keresztyén életben való boldogságukért pedig imádkozzunk a mindenható Istenhez, a mi jó Atyánkhoz ilyeténképpen:

Kegyelmes Isten, jó Atyánk! Nagy lelkiáztatossággal, de

evangéliumi élő hitünknek szent erejével emeljük fel a mi Urunknak az Ur Jézus Krisztusnak nevében a mi lelkeinket imádkozva és esdekelve Hozzád, hogy vedd kegyelmesen és kedvesen ezen mi ifju testvéreinknek vallástételtüket! Lelkednek erejével szenteljed meg őket, hogy az evangéliumi hitben törhetetlenek, a krisztusi szeretetben mindig virágozók, az örökkévalóság boldog reménységiben mindig nevelkedők legyenek! Birjad és igazgassad őket szerelmednek általa, hogy mindig „a jobb részt válasszák,“ hogy néked édes leányaid lehessenek, kiknek békességükre, idvességükre boldog örökkévaló életükre szolgáljon az Ur Jézus Krisztusnak, a mi áldott Megváltónknak élete-halála-feltámadása! Az ő szent nevéért hallgasd meg könyörgésünket Ámen!

Harsányi Pál

gyomai ref. lelkész. egyházmegyei aljegyző.

Diszpresbyteri gyűlés.

Jegyzőkönyv.

felvétellett Gyomán 1913. év december 14-én a gyomai ref. templom száz éves ünnepélye alkalmával a templomban tartott diszpresbyteri gyűlés alkalmából. Jelen voltak: Futó Zoltán esperes (szentesi), Dombó Lajos tb. esperes (gyulai), Szabó János (tarcsai), Szabó Béla, (mezőhegyesi), Tereh Gyula (hódmezővásárhelyi), Koppányi Gyula (b. csabai), Tóth József (kőrösladányi), Paulinyi Károly (mezőberényi), Kocsis Jenő (gyulavári), Feller Ernő (gyomai evangélikus), Harsányi Pál (gyomai) Dombó Béla (gyomai) lelkészek. Kruchió Albert gondnok, Molnár Albert pénztárnok, Harmathy János, Kéri Bálint, Izsó János, Kocsis Mihály, Baráth Mihály, Béress József, Pikó Béla, Vincze Dániel, Kiss Erneszt, Szabó József, Kató Gábor, Putnoki Mihály, Béress Dániel, Szabó János, Lukács István, Kéri Péter, Baráth József, Veress Lajos, Oláh István, Zöld István, Cs. Nagy Gábor, Szőke Ferenc, Házy Imre, Kiss D. Mihály, R. Kovács Mihály, Pétermann József presbyterek, Csapó János, T. Kocsis Péter, Kató Lajos, Kovács Lajos Dr. Halász Aladár, Németh Géza, Biró János, Wágner Márton. Dr. Tardos Gáspár, Vincze Andor, Serkedy János, Kató Lajos, Hajdu Béla, Szerető István, Iványi István, Kalocsai István stb. Fazekas Zsigmond egyházi jegyző.

1. szám.

A gyomai Dalárda buzgó vallásos éneke után Futó Zoltán esperes ur midőn megállapítja, hogy a gyűlés szabályszerűen hivatott egybe üdvözli a jelenlevő presbytereket, a testvér egyházak képviselőit és az egybegyűlt közönséget, — a gyűlést megnyitja. Mindenek előtt mély sajnálattal jelenti, hogy egyházmegyénk buzgó és szeretetben gazdag gondnoka Óméltósága Fekete Márton ur, ki mind az utolsó napig szeretett volna körünkbe jönni, velünk ünnepelni, orvosai tanácsára kénytelen volt távol maradni, de szíve minden szeretetével köszönti a gyomai ref. egyházat, ennek pres-

bytériumát és tagjait. Ezután elnöklő esperes ur meleg szavakkal a tőle megszokott ékesszólással méltatja az egyház magasztos ünnepét és hozza az ünnepet ülő egyháznak a békésbánáti egyházmegye szives köszöntését azon kívánság mellett, hogy viruljon és virágozzék e nagy multu és szép jövőre hivatott ref. Sion időtlen időkön át. Egyben felkéri Harsányi Pál lelkészt, hogy az ünnepi beszédet tartsa meg.

2. szám.

Harsányi Pál elnök a presbytérium és a közönség buzgó figyelme közben a következőket mondja:

Megihletten állok meg Nagytiszteletű Presbytérium, igen tisztelt ünneplő közönség ezen a helyen, mert érzem, hogy a föld, melyen lábaim állanak szent föld: ez itt az Isten háza és a mennyek országának a pitvara! Megihletten állok meg Nagytiszteletű Presbytérium, igen tisztelt ünneplő közönség e helyen, mert egy évszázadnak nagy története, az atyáknak rendithetetlen evangéliumi hite, csodálatosan buzgó szerelme, Istennek pedig minden jót megsegítő szent lelke érinti a lelkem itt e falak között!

Ha szépen, igazán mondja koszorus költőnk:

Ez a föld, melyen annyiszor

Apáink vére foíyt . . . .

ugy itt a földnek kemény rögét megszentelé a vér: őseinknek vére, — a köveket egybeforrasztá a lángoló szeretet: elődeinknek halált megvető szerelme, — Istennek házát megszentelé a könnyek mellett égbe szálló imádság: atyáink imádsága, mikor először mondhatták a szent énekiróval e falak között egy évszázad előtt:

Im bé jöttünk nagy örömmel

Felséges Isten!

Mi a késő nemzedék, a negyedik ember öltő gyermekei ma ünnepet, nagy ünnepet ülünk s kilép hozzánk avatag, ódon várából mindenek előtt a történelemnek muzsája s szól, beszél ilyen:

Lekipásztorok, tanítók, vének, presbyterek, nemes gyülekezet! E helyen már az ezerhatszáz évesekben az evangélium fénye ragyogott s ne felejtsetek, hogy Pozsonytól, Kufsteintől, Szerencstől, Eperjestől Nápolyig hithű atyáitoknak vére áztatá s szentelé a földet a Krisztusért és az ő evangéliumáért s gályarab őseitek éneke szállt az ég felé: „Az Isten a mi reménységünk!”

Leszkipásztorok, tanítók, vének, presbyterek, nemes gyü-

lekezet! Innen indultak atyáitok a majtényi sikra, a nagy Rákóczihoz: Istenért, hazáért és a szabadságért! Ezek mellett a falak mellett és ezek között a falak között hangozék hatvanöt évvel ezelőtt az eskü, mely megremegette a földet, mely megrázta a biboros királyi trónokat, mely bebocsáttatást talált az égek kapuin: „A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!”

Lelkipásztorok, tanítók, vének, presbyterek, nemes gyülekezet! Most száz esztendeje, hogy anyáitok idehozták az ékszereiket, atyáitok mindennapi kenyerüket, orcáiknak hulló verjétkét, hogy megépüljön nem avatag, de omolhatatlan vára az Isten szeretetnek és a haza szerelmének, hogy mi is így kiált-hassunk a magasságra nézván: „Uram! ha meg kell is halnom, én nem hagyok el tégedet!” Hogy mi is így kiállthassunk e földre nézván:

„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze
Itt élned, halnod kell!”

Azután kilép hozzánk zöldelő virágos berkeiből a jövőnek muzsája s szól beszél ilyen:

Gyomai nemes református szent gyülekezet! Letéteményese a nemes multnak, örököse atyáitok szent örökségének, tulajdonosa a legszentebb erényeknek, az Isten és hazaszeretnek! Vigyázz, hiv sáfárként gyümölcsöztessed a reád bizott drága talentumokat! Semmit ne félj azokban, amelyeket elszenvedendő vagy és ha hitetlen világ vért fakasztó, éles sziklakkal rakja be utad és ha bűnös világ megtépi ruhád, tövis koronával ékesít, jusson eszedbe: „A szolga pedig nem lehet nagyobb az ő uránál, sem pedig a tanítvány az ő tanítómesterénél!” Küzdj te előre törhetetlenül, ha kell még máglyákon, ha kell még gályákon keresztül is a te evangéliumi hited igazaiért és evangéliumi hited igazáiban a nagy Istennek enyészthetetlen dicsőségért!

Gyomai nemes református szent gyülekezet! Letéteményese a nemes multnak, örököse atyáitok szent örökségének, tulajdonosa a legszentebb erényeknek az Isten és hazaszeretnek! Vigyázz hiv sáfárként gyümölcsöztess a reád bizott drága talentumokat! Semmit ne félj azokban, amelyeket elszenvedendő vagy! Ha meghunnyászkodó, gyáva kor elárulná a szabadságodat, eladná a bölcsődet ringató — majdan koporsódat takaró szent

földet, — akkor, óh akkor visszhangozzák e falak Bethlen riadóját, Rákóczi tárogatóját, Kossuthnak lánglelkű szavát, hogy: veszélyben a haza! Küzdj te előre törhetetlenül, ha kell puskaropogáson, ha kell ágyuk bömbölő zugásán által is szent magyar hazád igazaiért s szent magyar hazád igazáiban a magyarok Istenének enyészthetetlen dicsőségeért!!!

Nagytiszteletű Presbytérium! Igen tisztelt ünneplő közönség! Ezekért építették atyáink orcáik verejtékével, mindenüket áldozó szerelmükkel egy évszázad előtt ezt a magyar református templomot. Illessen meg azért bennünket a Pathiaknak, a Zágonyiaknak, az Ótsai Gál Andrásoknak, a templomépitést vezető Kolláth Mihályoknak, a névtelen hősöknek, az áldozatkész buzgó ősöknek emlékezeté, az őket és minket is megsegítő nagy Istennek lelke!

Nagytiszteletű Esperes ur! Így értjük mi lelkipásztor testvéremmel, a presbytériummal és a gyülekezettel együtt a magyar református templomnak célját, hivatását és ime fogadást teszünk itt e falak között, midőn most egy új évszázadra átvesszük e szent örökséget, hogy a míg szívünk csak egyet is dobban, amíg lelkünknek csak egyetlen gondolatja lesz is, amíg ereinkben csak egy parányi vér buzog is: ezt a templomot az Isten és hazaszeretet világitó tornyává tesszük, azon munkálkodunk, hogy kálvinista szent Sionunk és magyar hazánk szerelmén évszázadokon és évezredekén át a poklok kapui se vehessenek diadalmat soha örökké!

Presbytériumunk és az ünneplő közönség meghihletődött érzéssel hallgatta végig a lendületes ünnepi beszédet s örömmel teszi magáévá annak nemes tanulságait.

3. szám.

Pikó Béla presbyter szeretetteljes közvetlenséggel adja elő egyházunk multját, annak soknemű, de mindig dicsőséges küzdelmét, az elődök mindent feláldozni tudó szeretetét. Közelebről pedig évszázados templomunk építésének történetét ismerteti, hogy mimódon készítették a rengeteg téglát, mely fáradtsággal hozták tengelyen nagy messzeségről a meszet, a faanyagot, az építkezéshez szükséges dolgokat. Azután kiemeli a községnek, egyháznak, amelyek akkor még egy voltanak nagynevű lelkészeit, jegyzőit, bírát, gondnokait, kiknek magasztos igyekezetük a gyülekezet nemes lelkesedésével egyesülve alkototta meg s tehette azzá, ami ma, a gyomai református szent ekkleziáját.

Harsányi Pál lelkész ur jelenti, hogy egyházunkat üdvözlő soraikkal felkeresték Fekete Márton, Dr. Baksa Lajos, Zöld József, Kéry Gyula, Kóródy Ferenc, Szabolcska Mihály Csapó Péter, Oláh Antal, Frankl Miksa, id. Harsányi Sándor, Gyoma község, Dávidházy János.

Közgyűlésünk az üdvözléseket hálás köszönettel veszi tudomásul, egyben elrendeli, hogy főtiszteletű és méltóságos Dr. Baltazár Dezső püspök, méltóságos gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok, méltóságos Fekete Márton egyházmegyei gondnok urak egyházunk egyeteme nevében hódoló tisztelettel üdvözöltessenek.

5. szám.

A dalárda a gyülekezettel egyetemben áhitattal énekelte a Hymnust, melynek elhangzása után elnöklő esperes ur az ünnepség tanulságait röviden kiemelve és megismételve a gyűlést bezárta.

Jegyzette :

Fazekas Zsigmond

egyházi jegyző.

Kruchió Albert

gondnok.

Harsányi Pál

egyházelnök.

TARTALOM:

I. Az egyház története.

Bevezetés	1 oldal
Gyoma nagyközség rövid története	5 "
A gyomai református szent ekklezsia története a mostani templom építéséig	6 "
A templomépítés történe	8 "
A gyomai református szent ekklezsia története 1813—1913	11 "
A gyomai református egyház lelkipásztorai a mai napig	18 "
A gyomai református szent ekklezsia céljaira tett nemes lelkü hagyományok és alapítványok kimutatása	19 "
Tanügy	24 "
A gyomai református egyház kántorai	27 "
A gyomai református szent ekklezsia kurátorai	27 "
Befejezés	29 "
A gyomai református egyház presbytériuma	31 "

II. A 100 éves ünnepség alkalmával elhangzott beszédek.

Imádság	35 oldal
Egyházi beszéd	36 "
Keresztelési beszéd és imádság	41 "
Esketési beszéd és imádság	43 "
Konfirmációi beszéd és imádság	45 "
Diszpresbyteri közgyűlés	49 "

